

NEAUTORIZIRANI TRANSKRIPT
RADIONICE NA TEMU „REFORMA IZBORNOG SISTEMA: OD STRANAČKOG
DO GLASANJA ZA KANDIDATE“
U ORGANIZACIJI USTAVNOPRANE KOMISIJE PREDSTAVNIČKOG DOMA I
USTAVNOPRAVNE KOMISIJE DOMA NARODA PARLAMENTARNE
SKUPŠTINE BiH, UZ PODRŠKU VLADE ŠVICARSKJE KONFEDERACIJE
održane, 26.02.2010.godine

PREDSJEDAVALJUĆI
IVO MIRO JOVIĆ

Ja predlažem da počnemo sa radom. Dozvolite da pozdravim vas sviju, zaželim dobro jutro. Je li krenuo prijevod?

_____ (?)
Jeste.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala.

Ustavnopravno povjerenstvo Doma naroda i Ustavnopravno povjerenstvo Zastupničkog doma organizirali su danas jednu radionicu uz izuzetnu potporu Veleposlanstva i Vlade Švicarske i odmah dozvolite prije bilo što da kažem na angažmanu Vlade Švicarske i veleposlanika njegove ekscelencije Rolfa Lenza, moram izreći riječi zahvale za sve ono što su do sada i sve ono što planiraju uraditi i poduprijeti rad i Parlamenta i njegovih povjerenstava i drugih tijela u Parlamentu u reformiranju zakonodavnog dijela u svim segmentima u BiH.

Također imam ugodno zadovoljstvo pozdraviti, osim gospodina njegove ekscelencije Rolfa Lenza, i današnjeg našeg gosta i kolegu po svom angažmanu i poslu, člana Parlamenta Švicarske konfederacije i Vijeća Evrope, gospodina Adreansa Grosa koji će nam se obratiti i podržati danas predavanje za našu radionicu. Pozdravljam i predsjedateljicu odnosno dopredsjedateljicu u ovom trenutku Doma naroda gospođu Dušanku Majkić. Pozdravljam i direktora Agencije za razvoja Švicarske gospodina Tomasa Riga, vas poštovani prijatelji, zahvaljujem na dolasku iz Središnjeg izbornog povjerenstva gospodina Mikića i gospodina Hadžića. I evo na kraju, a moglo je i na početku, svoje drage kolege iz Ustavnopravnog povjerenstva i predsjednika Ustavnopravnog povjerenstva Zastupničkog doma gospodina Šefika Džaferovića. Želim svima nama danas uspješan rad, poglavito nadam se da ćemo imati jedno interesantno predavanje zasnovano na iskustvu, kako u radu i funkcioniranju ove problematike i sustava izbornog u Švicarskoj konfederaciji, ali je nesporno da ćemo imati i čovjeka prezentatora koji će moći govoriti o iskustvima u Evropi. A današnja radionica reforme izbornog sustava, kako se navelo od stranačkog glasovanja za kandidate, izuzetno interesantna tema upravo u ovo vrijeme, pred početak ovog našeg skupa jutros čuo sam od sudionika ovoga skupa, bilo bi zgodno da smo to imali i prije mjesec dana, jer smo se nalazili u jednoj fazi izrade novog Zakona o izborima, međutim današnje predavanje gospodina Grosa bit će snimano i imat ćemo mogućnosti i nakon njegovog odlaska informirati i

upoznati parlamentarce i sve one zainteresirane u BiH o ovoj izuzetno interesantnoj i važnoj temi.

Kako se nalazimo u godini izbora, uvijek to u BiH izaziva posebnu pozornost i praktički dva tri mjeseca pred ulazak u onaj dio koji se zove izborna vrijeme, onda sigurno ova tema, a sa posebnim naglaskom kad je u pitanju dilema koju smo promovirali evo ovih dana, kad kažem mi ne u Parlamentu nego mislim u BiH kad su u pitanju određene stranke i interesi za način izlaska na izbore i prezentacija listi da li da to budu stranačke sa tzv. otvorenim dijelom gdje imenično su pobrojani pravo birača odabrati pojedinca a unutar određene stranke ili koristiti iskustva i onih zemalja Evrope koji imaju jedan drugi model, model tzv. zatvorenih listi ili stranačkih. Mislim da pred nama je upravo, i te dileme i svoja promišljanja i iskustva gospodin Gros će naglasiti.

Ja također želim reći da mi je žao što je danas ovako mal, jer moram priznat kao domaćin, mal odziv. Međutim ne brojim ljude po brojnosti nego po kvaliteti. Ovdje su svi oni koji rade na poslovima o čemu ćemo danas u radionici govoriti i koji će moći svojim promišljanjem, autoritetom moći doprinijeti dijelom involviranja onoga promišljanja kojeg danas čujemo na predavanju. U svakom slučaju pred nama su još i veliki broj radionica koje smo planirali zajedno sa Veleposlanstvom Švicarske i evo dajem riječ gospodinu predsjedatelju Ustavnoopravnog povjerenstva Zastupničkog doma, gospodinu Šefiku Džaferoviću da i on kaže koju riječ.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Poštovani gospodine Gros, želim Vam dobrodošlicu u BiH, drago mi je da ste danas ovdje sa nama u Parlamentarnoj skupštini BiH, Vaša ekselencija ambasadore direktore Švicarske Razvojne agencije i Vama također želim dobrodošlicu u Parlamentarnu skupštinu BiH, kolegice i kolege, sekretari, zakonodavni pravni sektori, izvinjavam se, naše kolege iz Izborne komisije, sve vas pozdravljam i drago mi je da imamo priliku da danas razgovaramo na ovu, za mene jako važnu, temu.

Želim da vas također obavijestim da je većina članova Ustavnopravne komisije Predstavničkog doma danas u Ljubljani, u Sloveniji na putovanju koje je vezano za jedan projekat „Parlament za Evropu“ i danas su se poklopili ti termini, meni je žao što je to tako i što više članova Ustavnopravne komisije Predstavničkog doma danas ovdje nije prisutno, ali kako reče uvaženi kolega Ivo Miro Jović, ovdje su oni koji se bave ovim pitanjem i mislim da se neće izgubiti ništa na samoj kvaliteti.

Kada smo prošle godine boravili u Švicarskoj i upoznavali se sa iskustvima direktne demokratije, vidjeli smo nekoliko stvari između ostalih i ovu stvar o kojoj ćemo danas govoriti ovdje koja se meni osobno učinila prijemčivom. Naravno ne postoje dvije zemlje na svijetu gdje je moguće kopirati modele. Svaka zemlja je različita za sebe, svaka ima svoje specifičnosti, ali treba istraživati i gledati druga iskustva i vidjeti šta je to što je primjenjivo na datu situaciju.

Podatak recimo iz Švicarske direktne demokratije, da ukoliko određen broj građana prikupi potpise protiv određenog zakona i ukoliko ta većina bude dovoljna da se organizira izjašnjavanje, neposredno izjašnjavanje svih građana, pa ako ono bude, zavisno od rezultata tog izjašnjavanja, da zakon stupi na snagu ili ne stupi na snagu, za mene je jedna stvar koja je u jednom uređenom društvu, a to je Švicarska, izazvala veliku pažnju. Za mene je to, ja bih rekao, još malo pa vrhunac demokratije, jer se na taj način uklanjaju posrednici, dakle uklanjaju posrednici između građana i državne moći, odnosno države. Što je manje posrednika na tom putu, ja mislim da je demokratija reprezentativnija, da je direktnija, da je neposrednija. Razmišljao sam o tome i kažem BiH danas ovakva kakva jeste nije sasvim sigurno spremna za tako nešto, ali to je stvar o kojoj ćemo i mi kada uredimo BiH na način na koji treba da je uredimo, razmišljati.

Druga stvar koja se tiče direktne demokratije je nešto u što smo mi u BiH na neki način već ušli, a tiče se mogućnosti izbora na izborima. Mnoge države na svijetu imaju sistem otvorenih lista, ali mislim da su rijetke države na svijetu koje imaju sistem otvorenih lista kako je to u Švicarskoj uređeno. I mi u BiH imamo sistem otvorenih lista, ali smo zatvoreni unutar pojedinih političkih stranaka, dakle ponovo se tu pojavljuju posrednici. Dakle Švicarska otvorena lista je sa manje posrednika između građanina i izabranog zvaničnika, odnosno države i državne moći. Jer stranka više nije taj ograničavajući faktor kao što je recimo kod nas u našem sistemu. Mi se moramo, iako je lista otvorena, zatvoriti unutar liste koju daje svaka pojedinačna stranka i ukoliko izađemo izvan te liste onda je listić nevažeći. Švicarski sistem je takav da je moguće da sa kompletne ponude svih političkih stranaka, koja je napisana na glasačkom listiću, se odabere onaj broj koji se bira u Parlament, neovisno od političke stranke. Čak je moguće da se uz određene procedure izvrši i određeno dopisivanje novih imena koja nisu uopće u ponudi. Za mene je to nešto što je bilo jako interesantno i mislim da mi trebamo ovdje u BiH, bez obzira možda što nije vrijeme da mi to u BiH uvodimo, da se upoznamo sa tim, da to izanaliziramo, da to studiramo, i za mene ova današnja prezentacija će imati u tom smislu veliki značaj.

Neko je rekao već da smo mi u BiH prije 2 ili 3 mjeseca ušli u proceduru izmjena Izbornog zakona i da je Interresorna radna grupa završila svoj posao. U BiH prilikom ove rasprave nije se vodila rasprava nije se vodila rasprava kako da sistem naših otvorenih lista, recimo sistem poluotvorenih lista, ja bih to tako nazvao, dalje otvaramo nego se vodila rasprava kako da izbjegnemo zloupotrebe koje su ili probleme koje nam, ili nus pojave koje nam donosi ovaj sistem poluotvorenih lista, pa se onda pojavila alternativa ne otvorena lista i još više otvorena lista, dakle poluotvorena i otvorena lista, nego se pojavila alternativa da li zadržati ovaj sistem poluotvorene liste ili liste zatvoriti. Više razloga, jel. Postoje razlozi za i protiv i jednih i drugih lista, ali mi smo ovdje u BiH, recimo ne znam kakva su iskustva u Švicarskoj kod, recimo to bi bilo vrlo interesantno da danas saznamo, kod ovih potpuno otvorenih lista. Mi imamo problem, imamo džender problem, mi ponudimo po Izbornom zakonu odgovarajući broj kandidata različitih spolova, ali uvijek redovno imamo nedovoljno izabrani broj žena u svim zakonodavnim tijelima. I recimo to je bio jedan od razloga da se liste zatvore kako bismo dobili odgovarajuću džender strukturu kao izabranu strukturu predstavničkih tijela.

Drugi razlog su manipulacije koje se dešavaju sa mandatima nakon izvršenog izbora. Treći razlog je ne odgovarajuća etnička struktura, nekada je u BiH potrebno imati odgovarajuću etničku strukturu. Tako da su to bili razlozi koji su one koji su predlagali zatvaranje lista, rukovodili da predlože zatvaranje lista, a naravno ove poluotvorene liste koje mi imamo su demokratičnije, one daju više mogućnosti izbora biraču i mislim da je demokratija na strani tih lista.

U svakom slučaju ja sam imao potrebu da u ovom svom desetominutnom izlaganju, koliko je predviđeno, kažem i ovih nekoliko stvari kako bismo, kao predsjedavajući Ustavnoopravne komisije Predstavničkog doma i član ove Interresorne radne grupe, kako bismo što je moguće kvalitetnije ušli u ovaj problem. Ja vas još jedanput pozdravljam, želim dobrodošlicu i želim da imamo danas uspješan rad.

Hvala vam.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala Vama uvaženi kolega Džaferović.

Ja bih pozvao gospodina njegovu ekselenciju, veleposlanika Rolfa Lenza, najvećeg krivca što smo danas zajedno.

Izvolite gospodine veleposlaniče.

ROLF LENZ

Poštovani parlamentarci, poštovani vijećnici Gros,

Sa velikim zadovoljstvom želim vasm dobrodošlicu na današnju radionicu „Reforma izbornog sistema od stranačkog do glasanja za kandidate“ koji će moderirati vijećnik Andreas Gros. Kao što znate Švicarska je u prethodnoj godini, a u okviru projekta „Podrška procesu ustavne reforme“ ponudila i radionice za parlamentarce. Neki od vas koji sjedite ovdje imali su priliku da u prošloj godini posjete Švicarsku sa ciljem boljeg upoznavanja nekih od naših političkih institucija. Cilj posjete nije bio preuzimanje švicarskog modela za BiH, već smo se nadali da će bosanskohercegovački političari donijeti neke nove ideje kući i nove pristupe za rješavanje ustavnih problema u jednom multikulturnom društvu. Ideja za nastavak podrške i za ovu radionicu nastala je iz te posjete u prošloj godini i zadovoljstvo mi je ukratko predstaviti vijećnika Andreasa Grosa.

Andreas Gros rođen je 1952. godine u Koveu u Japanu, studirao je istoriju i političke nauke u Cirihi i Lozani. Kao politolog 1989. godine osnovao je Institut za direktnu demokraciju sa sjedištem, prvo u Cirihi a nakon toga u Kantonu Jura u Francuskom dijelu Švicarske. I ovo je jedan od mnogobrojnih pokazatelja da vijećnik Gros gradi mostove između Njemačkog i Francuskog dijela Švicarske. U Švicarskoj je vijećnik Gros aktivan već dugi niz godina na sva tri nivoa vlasti, na lokalnom što znači općinskom, kantonalnom i državnom nivou. Od 1986. godine do 1991. godine je bio član gradskog Parlamenta Ciriha i član Ustavnog vijeća Kantona Cirihi koje je imalo za zadatak da predloži novi kantonalni Ustav za Kanton Cirihi u 2000. godini. Takođe od 1991. godine gospodin Gros je državni vijećnik u Velikoj komori u Saveznom Parlamentu. Njegova politička aktivnost ne ograničava se samo na Švicarsku. Od 1995. godine gospodin Gros je jedan od najaktivnijih

švicarskih predstavnika u Vijeću Evrope u Strazburgu. Bio je predsjednik Švicarske delegacije u Vijeću Evrope od 2003. do 2006. godine i izvjestilac Vijeća Evrope iz raznih zemalja Istočne Evrope i regije Kavkaza.

Na kraju želim vam interesantno prijepodne i hvala lijepo.

IVO MIRO JOVIĆ

Gospodin veleposlanik, evo već je i uveo nas u onaj dio današnjeg našeg rada, da damo riječ gospodinu Andreasu Grosu, da mu još jednom zaželimo dobrodošlicu u naš Parlament u Sarajevu u BiH. Ovo je prigoda i zahvaliti se za krasan prijem koji smo imali u Švicarskoj i parlamentarci, mi ćemo učiniti sa svoje strane, nadam se jedno također uzvratno svojim ponašanjem i prijemom pokazati se dobrim domaćinima.

Hvala vam lijepo još jednom što smo zajedno i dajem Vama riječ. Izvolite gospodine Gros.

ANDREAS GROS

/nije uključen prevodilac/

... zbog toga direktna demokracija i ono što je još jedan naziv za tu direktnu demokraciju, to je parcipitivna demokracija tako koncipirana da se predsjednici odabiraju otvoreno odlučujući o svojim pitanjima koja su bitna i tu se ne bi trebali sukobljavati. Jer iza participacije je nešto što još centralniji element svega ovoga. Središnji element moramo imati društva koja žele učiti, koja su tu da nauče. Što više motivirate građane, što se više fokusirate na građane, što ih više motivirate da učestvuju onda ćete i više učiti. Jer ako ste isključeni, ako niste zainteresirani, ako niste informirani, ako ne slušate jedni druge, ako niste informirani, onda nećete ni naučiti. I mislim da svaka zemlja, svako društvo danas u nekom modernom svijetu mora biti društvo koje stalno uči i zbog toga je, znači bilo kakva povreda kapaciteta učenja nešto loše, jer je to najviši cilj svake izgradnje kapaciteta i naravno samog Izbornog zakona.

Moramo svima pružiti jednake prilike, moramo garantirati izgradnjom institucija da će u politici naravno prevladavati pravednost. Sredstva, novac ne bi trebalo biti presudni faktor. I to je ono što je u stvari problem svih demokratskih društava. Sva demokratska društva se moraju dosta izmijeniti. Mi o ovome razgovaramo trenutno i u Parlamentu, baš o ovoj temi.

Mi jako puno govorimo o integraciji i zbog toga smatram da bi bilo korisno fokusirati se na ono što u stvari znači integracija, što mi podrazumijevamo pod integracijom. To nije nešto pasivno. Pitanja koja mi povežujemo sa integracijom, znači jednostavno podrazumijevaju da građani ne mogu biti pasivni. Oni ne mogu biti objekat procesa integracije, oni moraju biti aktivni zbog toga što, kada su aktivni, kada slušate onog drugog govornika, kada slušate onoga ko je različit od vas, kada slušate ljude koji su različiti, kada sa njima ulazite u diskusiju, onda ćete tek se ujediniti, doći do nekog zajedničkog cilja i to je ono što omogućuje integracija. Ljudi moraju koristiti svoju slobodu, a ja uvijek citiram svog omiljenog filozofa. Sloboda nije nešto što imate, to je poziv da djelujete i slobodni ste jedino kada radite nešto sa drugima kako bi organizirali vaše osnovne životne uslove. Kada ste

objekt života, kada ne možete utjecati na svoju sudbinu, tada niste slobodni. Ako želite biti slobodni morate uraditi nešto, a zakoni naročito. Izborni zakoni moraju biti poziv da se angažujete, da budete aktivni, da sudjelujete i zbog toga, u novom Ustavu je kojem sam ja u stvari doprinio prilikom njegovog koncipiranja, to je sponuo i gospodin Lenz, omogućili smo da zajednice, da kantoni pomažu ljudima kada žele biti angažirani politički, a to znači za dobrobit svih, za zajedničke interese. Jer jedino ste slobodni ukoliko djelujete. To vam je poput ledenica, znači jednostavno morate pustiti vodu da teče. Voda nije slobodna ako je zaleđena, to je razlika između pasivnog i aktivnog.

U stvari centralna tema mog doprinosa jeste da vas pozovem na razmišljanje o potrebi za integracijom, povećavanjem učešća građana. I to je razlog zbog čega su izbori fokusirani na građane tako bitni. Kao što ste ranije pomenuli, izbori koji su kombinirani različitim demokratskim elementima, tako da ne postoje neka pitanja direktne demokratičnosti niti u stvari reprezentativnost može biti nešto što uslovljava uopšte izbore. Mi moramo omogućiti ljudima da donesu direktne uloge, to im izbori moraju omogućiti i na taj način ćete u stvari, vi ćete time povećati reprezentativnost jedne reprezentativne demokratije. Znači da je to uvijek jedna dodatna vrijednost u smislu da članovi Parlamenta moraju uvjeriti ljude prije samog glasanja, prije nego što ljudi donesu odluku da se više, tako da kažemo, družu sa ljudima, da znaju šta ljudi očekuju od njih, šta ljudi misle. To je nešto što je vrlo bitno jer time će se moći u stvari razjasniti neke nejasnoće, neka nerazumijevanja, jer direktna demokracija nije nešto što će omogućiti manju predstavljenost, nego šta više, baš veću, znači baš će ići suprotno onome što se smatra problematičnim.

Ovdje na ovom slajdu sam opet naglasio zbog čega je učešće toliko korisno za proces integracije, zbog čega pomaže procesu integracije zbog toga što kada ljudi učestvuju, kada učestvuju u stvaranju politike, oni sebe smatraju dijelom društva. I kada sebe smatraju dijelom društva, onda je to najbolji način da ih se integrira. Prema tome kada znate da vas društvo nije zaboravilo onda se možete identificirati sa tim društvom i zbog toga je jedan od najbitnijih proizvoda direktne demokracije, je ta da ljudi, da građani mogu identificirati sebe sa društvom i na taj način različiti ljudi se identificiraju sa istim društvom i zbog toga je to doprinos u stvari u jednoj integraciji društva različitosti.

Što bi to značilo, možda je ovo čak i centralni slajd moje cjelokupne prezentacije. Kako možete koncipirati zakone o izborima, na kakv način možete reći da je to u stvari ono što on omogućava, jedan izbor fokusiran i centriran oko građana, oko glasača. Vidite da ja ne koristim riječ stranka, naravno da su vam stranke neophodne, ali vi ne bi trebali vaš zakon zasnivati na strankama, kao što je slučaj recimo u Njemačkoj, već suprotno na građanima. Morate razmisliti o građanima koji žele postati kandidati, te o građanima, većini građana koji nisu kandidati već naprotiv samo građani. Ukoliko razmatrate građane kao kandidate, vrlo je bitno da se olakša formiranje bilo koje stranke. Recimo u Rusiji, vrlo je teško formirati stranku, gotovo nemoguće. U Ukrajini sam gledao izbore i posmatrao sam ih vrlo pažljivo, vidio sam da su jedino u stvari ... koji su u mogućnosti da učestvuju na izborima. U Ukrajini uopšte nema stranki. To su ljudi koji posjeduju TV stanice, koji su vlasnici medija, tako da čak i Evropa smatra da postoji velika razlika između Timošenka i Janukoviča, oni su vrlo slični kandidati. Oni su stvarno konkurenti koji se zasnivaju na velikim moćima, na kompletnoj ligarhiji, na velikom bogatstvu. Oni nemaju nikakvog stranačkog programa koji

bi omogućili, sve se zasniva na ukrajinskoj nafti, na ukrajinskom gasu. To je jednostavno veliki problem za Evropu zbog toga što su to jednostavno ljudi koji imaju jako puno novca, koji imaju već jako moći. I zbog toga građani moraju biti u mogućnosti da formiraju stranku, da formiraju svoje stranačke programe. I to je način na koji bi stvari trebale funkcionirati. A mi u Vijeću Evrope bi trebali naglasiti kako treba funkcionirati jedna stranka, kakav je program trebao imati, ne da stranka bude jednostavno šou jednog programa, kad tako kažemo, to nije način na koji stranke mogu doprinijeti jačanju niti koncipiranju bilo kakvog demokratskog procesa.

Trebalo bi znači olakšati proceduru za formiranje stranke, pogotovo zbog toga što sami ne možete učiniti ništa u politici. Morate se organizirati sa drugima. Međutim ne drugima koji imaju istu vjeru, niti isto porijeklo, već iste ideje za budućnost društva. Kako organizirati društvo, na kakav način da ono služi većini ljudi tom nekom zajedničkom interesu. Različite stranke imaju različite ideje o tome kako organizirati, kako uopšte koncipirati ono što je zajednički interes. I trebalo bi olakšati formiranje stranke i morate pomoći ovakvom procesu kada nemate zahtjeve ili ukoliko ne postavljate velike zahtjeve kako bi stranka ušla u Parlament.

Recimo u Švicarskoj, i ovo je nešto o čemu želim čuti vaše mišljenje vrlo me interesira o tome da li vi smatrate da je to moguće izmijeniti ovdje u BiH, znači upravo to da izborne jedinice, ne treba imati znači onaj prag od 10% da uđu u Parlament. Najdemokritičniji kantoni u Švicarskoj koji imaju po 30, 40 mjesta u Parlamentu, u stvari takvi zbog toga što mi imamo samo 2% prag, u stvari jedino ograničenje jeste što imamo znači fizičku neku ograničenost. Ne treba vam recimo 5% kao što je slučaj sa Njemačkom ili ne znam 10% kao što je slučaj sa Turskom. Mi samo imamo ukupan broj koji podijelimo sa 100 i dobijemo broj, u stvari mjesta dostatnih u Parlamentu.

Kad imte dobre ideje, kad imate male grupe sa dobrim idejama, onda su vam potrebne izborne jedinice sa barem 20 mjesta i svako izborno mjesto, izborna jedinica bi u stvari trebala imati sličan broj mjesta kako bi svaki član Parlamenta mogao imati istu građansku grupu iza sebe, istu izbornu grupu iza sebe, i to je jedna poteškoća sa kojima se suočavamo i u Švicarskoj. Neki od kantona su jako mali, neki imaju samo znači jednu osobu u vladi, neko i manje, tako da bi onda trebalo biti 30, 40% prag. Tako da je to problem, taj problem zastupljenosti, gdje jednostavno neke stvari nisu dobro uspostavljene, gdje ta procedura nije dobro uspostavljena koja bi organizirala da manjinski pripadnici u manjim kantonima budu predstavljeni, zastupljeni, jer jednostavno ti mali kantoni ne dobijaju dovoljno glasova kako bi zastupljenost bila potpuna.

Tako da način na koji na koji organizirate svaku izbornu jedinicu je vrlo bitno za čitav izborni zakon, jer želite dati veću mogućnost malim strankama, želite otvoriti proces prema građanima, onda morate naravno motivirati i ljude da formiraju stranke, a kada je preteško da se uđe u Parlament, kada morate biti jako velika stranka kako bi uopšte ušli u vladu, kako bi ušli u Parlament, onda je to suprotno izborima ili zakonu koji bi bio centriran, tj. fokusiran na građane i zasnovan na građanima.

Kad analizirate građane kao glasače, a to je nešto što je već pomenuto od strane gospodina predsjedavajućeg, gospodina Džaferovića, vrlo je bitno i to je možda i najveći problem većine evropskih demokratija, to što možete izabrati između različitih stranaka a ne između različitih kandidata. To je definitivno velika slabost. Mi u Švicarskoj smo takvu slabost već riješili u XIX stoljeću, između 1848. i 1870. godine, imali smo prvu u stvari demokraciju koja je bila zasnovana na zastupljenosti. To je bila ta reprezentativna demokratija. I oni su po prvi put naučili koji su to nedostaci kada imamo samo u stvari tako jednu jednosmjernu reprezentativnu demokraciju. Željeli smo vidjeti koje su to stvari koje se moraju izmijeniti, koji su nedostaci koji se moraju otkloniti. Znači nisu liberali ti koji su to omogućili. Oni su bili naravno veliki litisti, oni su ti koji su željeli raditi sve za ljude, ali nisu željeli da se miješaju sa ljudima. I mislim da to nije ono o čemu mislimo sada kada govorimo i razmišljamo o demokratiji, mi moramo omogućiti ljudima da djeluju a ne samo mi da odlučujemo za ljude i što je ono što je najbolje za njih. Tako da su lenjinovci ti koji u stvari jednostavno slijede taj isti trag. Oni nemaju puno povjerenja u ljude. I mislim da, nije to u stvari bio jedan veliki nedostatak XX stoljeća, općenito ako mi dozvoljavate da tako nešto prokomentarišem. Niko nije htio da mijenja ovo pravilo. U Švicarskoj svaki građanin ima, znači svoje glasačko pravo gdje mu se nude sjedišta u izbornoj jedinici. Međutim taj glas ne može dati različitim strankama ili različitim kandidatima. Vi niste obavezni da nudite ono što vam nude socijaldemokrate i ono što vam nude konzervativci, vi možete dati 10 glasova. Od tih 10, 3 socijaldemokratama, 3 konzervativcima i 5 onim umjerenjacima, oni koji glasaju za umjerenjaci imaju mogućnost da daju i njima te glasove. Jer vi znate da jedno pluralističko društvo, jedno diverzificirano društvo ima i diverzificiranu reprezentativnost i vi uzimate ono što je najbolje od svake stranke. Znači uzimate ono što je najbolje, što je najpreciznije i tome dajete prednost.

Isto tako vi možete udvostručiti svoj glas. Šta to znači? Vi možete dati dva glasa jednoj osobi. Imamo i tu mogućnost. Znači možete dati dva glasa za najbolje konzervativce, 2 glasa za najboljeg liberala, 2 glasa za najboljeg socijaldemokratu. Kada baratamo sa ovim tehničkim terminima, možete birati između različitih znači stranaka. Mi imamo taj sistem panašaže. Panašaža je kada dajete 2 glasa jednoj osobi, znači samo 2 a ne 3, onda se to kumulira, znači kumulare koje dolazi iz latinskog znači dvostruki glas. Vi ste to nazvali otvorenom listom, znači liste su otvoreno za kumulaciju glasova. Znači za broj 4 dajete 2 glasa i onda ta osoba izbija na čelo liste. Možda je ovo zaista očigledno, na zapadu je to očigledno, ali na balkanu to jeste još uvijek veliki problem. U Srbiji, u Albaniji vode stranaka, one nikad ne bi trebali imati pravo da oni biraju svoje parlamentarce nakon izbora. U Srbiji je još uvijek, pa sve donedavno, sam siguran u to kada stranka X dobije taj broj glasova onda oni između sebe biraju svoje parlamentarce. Mislim to je zaista neprihvatljivo. U Albaniji je isto tako, isti problem. I oni upravo danas trpe zbog ovakve pozicije. Albaniju danas vode dva čovjeka. Parlament je tu, Parlament je tijelo gdje se odvija diskusija. Da biste vi mogli imati dobre diskusije ljudi trebaju biti slobodni u svom promišljanju, razmišljanju. Ako se one boje da njihov stranački šef neće, da mu se neće svidjeti ono što su oni govorili, ako se nisu svi složili, nikad neće ni biti u prilici da kažu nešto negativno za stranku, za šefa stranke, jer sljedeći put neće biti izabrani i poslani od strane svoje stranke u Parlament. To nije demokracija, to nije moderno društvo. Parlament je tijelo koje štiti demokraciju, koje kritikuju. Parlamentarci su ljudi koji moraju biti izabrani od građana, od ljudi, a ne od partijskih struktura i partijskih šefova.

Mi ovdje nažalost imamo tu strukturu partijskih šefova gdje partijski šefovi biraju svoje parlamentarce. I interesantni političari nisu onako meki ljudi. Ambasador je bio ljubazan kad je rekao da se i u Švicarskoj Vladi dešavaju određeni problemi. Ja sam bio onaj koji je napravio inicijativu '80-tih godina u Švicarskoj da Švicarska bude zemlja bez klasične vojske. I '90.-tih godina sam bio pozvan u bivšu Jugoslaviju da govorim u Beogradu, Ljubljani i Zagrebu o toj ideji Švicarske bez vojske, i šta bi to značilo recimo za Jugoslaviju kad bi preuzela takvu inicijativu, i vjerujte mi samo 5 ljudi je došlo na moju radionicu u Beogradu na temu „Jugoslavija bez vojske“. Međutim danas niko ne misli da je to bila greška. Švicarski ljudi, naši građani su pokazali da u stvari mi možemo kreirati drugačiju odbrambenu politiku. Danas mi nemamo klasičnu vojsku. Niko više nije u poziciji da kritizira ovu ideju, jer imamo strukture koje su uvjerile one koji se nisu slagali sa ovom idejom da nama ne treba tako jaka struktura. Kada vi imate Parlament i Vladu koji su zatvoreni i koji sprečavaju i onemogućavaju da se čuje glas onih ljudi koji se ne slažu, onda praktično vi postajete zatvorenici vlastitog mišljenja. I mislim da u ovoj situaciji, možda bi ove ideje, razvoj naše demokracije bio koristan za vas u smislu da je potrebno vama jako mnogo otvorene diskusije, promišljanja, različitih mišljenja, jer kroz takvu jednu diskusiju vi imate priliku da naučite, da uvidite ono što najbolje ide i da idete naprijed. Ovo je samo promišljanje jednog aucajdera, audajcer u smislu da ja nisam iz BiH i ja se izvinjavam što ću vam ja sada govoriti o situaciji u BiH, vi to znate najbolje. Ali bih ja kao aucajder želio da malo promislim kako vi možete da prevaziđete ove konsekvence, odnosno izborne jedinice koje su etnički bazirane. Mislim da je ovo jedan zatvor vašeg društva, zatvor koji sprečava vaše društvo da se razvija i da eksploacira svoje potencijale.

Morate uspostaviti dobar balans između znači državnih struktura i nadležnosti države da biste postigli bolju integraciju nacionalne strukture. Nacionalna struktura treba biti osnažena, državna struktura treba biti osnažena i ja sam pravi federalista, ali federalista u njemačkom smislu. Kada govorim o sistemu direktne demokracije vi morate dati što više moguće vlasti građanima i što je moguće više vlasti komunama i regionima. Ali isto tako kad kažem vlasti, vlasti koja im je potrebna da bi oni mogli na najbolji mogući način zadovoljiti svoje potrebe ali ovlasti treba dati regionima i komunama gdje komune mogu riješavati promune(?). Kada imamo druge regione i druge komune koji su isto tako taknuti određenim odlukama, onda naravno tu pomaže jači regionalni ili državni nivo. Danas je vrlo važno svima nama živjeti u miru, zaustaviti rat i možda nekada imati takve strukture koje nisu toliko demokratske, ali koje su doprinjele miru. Kada dođete do mira, onda trbate graditi strukture koje će taj mir održavati i koje će crpiti ono najbolje što nudi mirno društvo.

Mislim da ovdje u BiH etničke nadležnosti su prevelike, dok su državne nadležnosti premale. Da biste napravili taj balans u kojem će naravno entitet izgubiti svoje nadležnosti, taj balans treba biti postignut preko građanske reprezentativnosti. Građani trebaju biti ustvari nositelji snage ovoga društva, pa i same države. Znači vi trebate imati nacionalnu strukturu koja će omogućiti donošenje odluka gdje entiteti, u Americi države, kod nas kantoni, imaju punu zastupljenost preko koje bi se štitio diverzitet. Vi ovdje imate drugo vijeće koje je bazirano na etničkom glasu a ne glasu građana. Svaki zakon znači, svaka država ima većina njih znači ima ovaj dvodjelni sistem gdje vi štitite preko ovog drugog doma etnički interes i na takav način omogućujete ovaj balans kada entitet izgubi većinu svojih nadležnosti koje prebacuje na državnu strukturu. I mislim da na ovakav način vi u potpunosti štitite različitost

i prava entiteta i za BiH mislim da bi to bio jedan dobar sistem. Vi znate da ova Strazburška odluka, Odluka Strazburškog suda glede ostalih je bila vrlo kritična i upravo na govori o tome da se treba ukinuti ova etnokracija. Etnokracija jeste ovdje problem za BiH i ovu Odluku suda iz Strazbura smatrajte kao jednim pozivom da se uspostavi bolji balans distribucije ovlasti i nadležnosti između državnih struktura i entitetskih struktura.

Kada ovdje u BiH se govori o fererendumu, a što jeste aktuelna tema. Vi o referendumu razmišljate kao o jednom procesu u kojem učestvuju građani gdje preko referenduma trebate da integrirate cijelo društvo i da preko referenduma pomognete da se prevladaju različitosti u nebalansu koji postoji između entiteta i države. Društvo treba biti koncipirano na tome tako da i građani su ti da donose, koji donose odluke. Građani trebaju naučiti da oni imaju zajedničke interese. Znači, građani jednog entiteta imaju zajedničke interese sa građanima drugog entiteta, sa građanima drugog regiona. To je početak izgradnje novog oblika demokracije, koji neće biti koncipiran i baziran na etnicitetu, nego da se građani organiziraju tako da štite i bore se za zajedničke interese, zajedničke ideje, zajedničke prioritete koje oni imaju u okviru svoje države. I znači, a tiče se kasnije naravno interesi, identificirati sa isto interesima i Evrope i svijeta, tako da stranke, stranke koje su danas mlađe ..švicarske demokracije, način kako one funkcioniraju praktično je na način kako oni donose odluke. I to ih čini uspješnim, to ih čini probitačnim i proces donošenja odluka treba biti takav da pruži priliku da svatko izade svoje interese i stvori uvjete za donošenje mudrih i pametnih odluka. Tako da je ovo jedan proces stvaranja institucija kroz procese kroz koje se uvijek treba štiti interes građanina i države i izgradnja institucija treba biti takva da se stalno razmišlja o zajedničkom interesu. Da se naprave takve institucije koje će štiti zajedničke interese svijeta, a ne podjeljeno nas i ostalih.

I zbog toga mi se toliko i sviđa ta direktna demokracija. U zemljama ili u društvima koja imaju svoju dugu historiju, najveća prepreka za demokraciju je bila da ljudi nekako nisu vjerovali jedni drugima. To je bila najveća prepreka za direktnu demokraciju. I to je nasljeđe totalitarizma. Diktatori nisu voljeli da ljudi vjeruju jedni drugima. Kad su ljudi počeli vjerovati jedni drugima, kad su građani počeli vjerovati jedni drugima, dolazilo je do revolucija. To se totalitarcima nije sviđalo. U direktnoj demokraciji vi imate ljude, građane koji moraju vjerovati jedni drugima, znači da ljudi, da građani vjeruju jedni drugima i na takav način povjerenja između građana, gradite povjerenje građana u državi, države koju stvaraju ti građani. Znači prije svega moramo raditi na izgradnji povjerenja među građanima a onda ti građani koji izgrađuju svoju državu, napraviće državu koja će biti od povjerenja u očima svojih građana koji su je stvorili. Znači vi morate krenuti od te osnove da ljudi počinju vjerovati jedni drugima i da počnu razgovarati jedni s drugima i to je uvjet, ne garancija ali uvjet da krenemo sa proizvodnjom da tako kažem, izgradnjom tog povjerenja. A nedostatak povjerenja je nešto od čega još uvijek trpimo, od čega BiH još uvijek pati, a naravno kroz gradnju povjerenja biće mogućnosti da donosite dobre, pametne odluke i to je korak za izgradnju države od povjerenja. Nije garancija, ali jeste uvjet. To je jedan filozofski razlog zašto vama treba struktura koja će biti koncipirana na građaninu, građaninu koje će vjerovati drugom građaninu i na takav način ćete moći izgrađivati korak po korak direktnu demokraciju. Kada se građani osjete da njih neko poštuje, prije svega da oni poštuju druge, da njih poštuju strukture, građani će biti ohrabreni i osnaženi da donose slobodno i snažno svoje odluke.

Mi moramo izgraditi društvo koje će pokazivati veliko poštovanje prema građaninu koje će omogućiti građaninu da donosi svoje odluke, čije će se odluka poštovati. Kada vi poštujete ljude, kada vi vlast date ljudima u smislu da ih osnažite, da razmišljaju, da djeluju zajedno, da donose odluke, kada oni budu zajednički djelovali, osjećaće se snažnijim. Jedan od poznatih pisaca švicarskih gospodin Friš, smatra da taj identitet nije nešto što ste vi naslijedili iz prošlosti. Identitet je nešto što vi konstruirate, izgrađujete svojim djelovanjem i radom ka budućnosti. Nasljeđeni identitet je pasivni identitet. Vama treba aktivni identitet. Identitet kojeg konstantno izgrađujete. Identitet koji će se razvijati kroz demokraciju, baziranu na građaninu. Ovakva vrsta demokracije će vam pomoći da izgradite povjerenje, da ljude naučite da vjeruju jedni drugima. Kada budu vjerovali jedni drugima, oni će izgraditi tu vrstu kolektivnog identiteta, a taj kolektivni identitet će biti identitet BiH a ne identitet jednog entiteta ili entitet nečega rugog. Znači, kroz individualni identitet vi izgrađujete kolektivni identitet, identitet BiH i ono što je važno da napravite jedan izborni zakon koji će biti koncipiran na građaninu, da se na takav način donose odluke, jer to je način gdje ćete vi iznaći taj zajednički identitet koji je toliko neophodan BiH gdje ćete vi pokazati svojim građanima, ljudima da je ova država skrojena za njih a ne da je to država skrojena za potrebe političara i nekih entitetskih ili ako hoćete etničkih struktura.

To bi bilo sve što sam ja pripremio u ovom zvaničnom dijelu mog izlaganja. Hvala puno na pažnji i slušanju.

IVO MIRO JOVIĆ

Ostaje mi još jedanput zahvaliti gospodinu Grosu na jednom isrpnom, konstruktivnom izlaganju koje je u samu srž doticalo problema zajednica kao što je to BiH jer ja duboko vjerujem da bi se slično predavanje moglo organizirati sa istim naglaskom i u jednom broju zemalja i našeg okruženja i očito je da je to jedan širi problem nego samo što je to BiH. A u isto vrijeme, mi ovdje danas koji jesmo trebamo brinuti svoju brigu i vidjeti ono najkvalitetnije, najkorisnije iz ovih poruka koje ste vi danas, a njih je bilo dosta i mogli smo prepoznati ono što se može nazvati jednim prijateljem, nije to bilo samo predavanje stručno i znanstveno, nego prijateljsko i viđenje ne samo Izbornog zakona, nego ukupnog kretanja društva BiH ka boljem, a mi smo se opredjelili da je naše bolje, usvojiti standarde Evrope i ona načela koja vrijede i biti sastavnicom tog civiliziranog, modernog, naprednog, evropskog društva.

U ovom vremenu koje je sad pred nama pozivam sve vas koji ste danas nazočili ovom predavanju, jer po našem dnevnom redu sada su pitanja, a ja pozivam našeg predavača da nam bude otvoren za možebitne odgovore koji će biti sad postavljeni, a nije nužno postavljati samo pitanje, nego i komentare.

Evo sve vas koji ste slušali, bili danas, evo pozivam da uzmemo sudioništvo u nastavku rada ove radionice. Vidim da je dopredsjedateljica Doma naroda, gosoda Majkić se prijavila, pa bih ja zamolio ako može samo da i kolega kao predsjedatelj i suorganizator ovoga predavanja i ove radionice, da damo riječ gospodinu Džaferoviću a i dalje ostajemo na onoj liniji želja za jednakopravnost spolova na evropskom putu i tako, mislim da ste me, hvala vam ljepo.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Ja zaista imam šta reći nakon ovoga, ali ja ću ipak dati riječ uvaženoj kolegici Majkić, pa ću ja poslje nje.

DUŠANKA MAJKIĆ

To se zove učenje demokratije, dakle to se uče prvi demokratski koraci. Evo i u ovom dijelu, u ostalom dijelu teksta,

/zajednička diskusija/

DUŠANKA MAJKIĆ

Dakle, evo dozvolite mi ja da vas pozdravim. Dakle, ja dolazim iz entiteta koji se zove RS, znači jednog dijela BiH i dolazim iz najveće političke partije koja je na prošlim izborima dobila gotovo plebisitarnu podršku, više od 50% glasača je glasalo za moju političku partiju. Dakle, to su stvari koje su rijetke u demokratskim procesima, da jedna politička partija dobije takav rezultat.

Puno dilema se javilo dok sam slušala ovo predavanje, posebno sa aspekta da razumijem ljude koji dolaze iz visokih demokratija, koji imaju sliku izgrađenog demokratskog društva kakva je Švajcarska, što može da bude samo težnja nas koji živimo na prostorima Zapadnog Balkana, da se taj sveti cilj jednog dana ostvari. Ali je to naša želja za koju će trebati sigurno mnogo godina da se ona ostvari.

Htjela bih da polemišem sa nekoliko stvari koje je naš evo uvodničar iznjeo maloprije. Prva stvar je da u ovoj zemlji prije 15 godina je završen jedan strašan rat, kada su poremećene sve vrijednosti ljudskog društva, i kada treba krenuti iznova u njihovom stvaranju. Takođe treba znati da ova zemlja nema demokratski donesen Ustav, da je on došao kao prilog Mirovnom sporazumu. A ako nemamo Ustav, onda je teško da ćemo imati Izborni zakon kao sljedeći važan dokument koji će biti po svim demokratskim standardima kakvo bi trebalo da ima jedno demokratsko društvo.

Dakle, imamo Ustav koji nam je neko donio na tacni i imamo Izborni zakon kakav smo pokušali malo sa predstavnicima međunarodne zajednice a malo mi sami koji smo usput pokušavali da naučimo eto nešto o tim procesima, izbornim procesima pa je, to je neki konglomerat koji bi se mogao ocijeniti, ne znam kako. I šta je problem kod ovog oslanjanja na građanina? U BiH je počeo zbog toga rat. Dakle, ovdje žive kao što vam je poznato tri naroda, većinski bošnjački, srpski i hrvatski kao najmanji i pitanje donošenja odluke o tome da sve se svede nagrađanina, to bi značilo na građanima po nama, kako mi to gledamo, predstavnici druga dva naroda, da bi ako je odluka ključna kod građanina, onda je to odluka većinskog naroda, a to znači protiv interesa ova druga dva naroda. Dakle, to je stvar oko koje mi moramo ovdje da se dogovorimo.

Procesi uspostavljanja mira i razvoja demokratije u BiH idu teško. Nepostoje ključni dogovori oko toga kako treba BiH da izgleda. Dakle moja politička partija smatra da to treba da bude decentralizovana država sa dva entiteta i ravnopravnim narodima unutar tih entiteta. I da se međusobno takmičimo u nome što su najveće vrijednosti ljudskog društva, da vidimo ko će bolje razviti taj svoj entitet, ko će ga kulturno učiniti privlačnijim, finansijski jačim i da na tom planu treba graditi ovu zajednicu koja bi bila BiH.

Evo čućemo ovde su predstavnici druga dva naroda, dakle interes najvećeg naroda koji smatra da BiH treba da bude unitarna država, u kojoj će glas najvećeg naroda biti presudan za donošenje odluka je za nas nemoguća misija. Mi to ne možemo prihvatiti. Dakle, apsolutno ne sporimo ništa ono što je BiH, ali pod uslovom da RS ostane neupitna kao njen dio. Mi imamo precizno definisane nadležnosti Dejtonskim mirovnim sporazumom, dio nadležnosti za funkcionisanje države smo preneli. Pitanje vojske, on je na nivou države, pitanje indirektnih poreza je takođe na nivou države, dakle sve ono što smo smatrali, što se možemo dogovoriti da bude na nivou države, mi smo se dogovorili o tome, ali stalni nasrtaji na izvlačenje onoga što je RS, što je njena nadležnost ustavna, za nas je atak. I mi u takvim razgovorima teško možemo da učestvujemo. Dakle, priča o građaninu, možda će jednom biti istina i stvarnost, ali u ovom ... trenutku, 15 godina poslje rata, ona nije realna. Znači mi sada imamo političke partije koje gotovo u cjelosti reprezentuju predtavnike entiteta. I ta stvar se ne može sad popraviti. Građani su se takođe tako svrstali. Treba vrijeme da prođe da bi se stvari mijenjale.

Pitanje referendum, vi kažete opet je to je proces građana, jeste. Svuda je u svijetu to najviši demokratski čin, jedino je ovdje u BiH to problematično. Zašto je problematično? Ako hoćemo da pitamo građane, šta misle o protivustavnim odlukama visokog predstavnika koje on donosi. Dakle, u Dejtonskom mirovnim sporazumu nije mu dozvoljeno da donosi zakone umjesto Parlamenta. On jeste, vrši civilnu kontrolu ali nema pravo da donosi zakone.

Dakle, to su neke stvari, puno stvari, pitanja ste vi ovdje otvorili, ali ja vam hoću da kažem da je ova bliska prošlost ove zemlje, takva da nisu otklonjeni, završen je rat ali su ostali još veliki nesporazumi, potrebno je mnogo razgovora. Mi međusobno ne razgovaramo. Evo mi smo parlamentarci koji veoma teško uspijemo da nađemo bilo kakav dogovor oko neke značajne stvari, pa baš zbog toga razgovori se vode na drgim mjestima, vode ih lideri jer mi ustvari ne možemo da postignemo ni jedan značajan dogovor vezan za budućnost BiH.

I nije samo BiH specifična. Zapadni Balkan je u mnogo čemu specifičan u tom dijelu, ali evo vidimo šta se dešava u Belgiji. I Belgija kao visokorazvijena zemlja ima ogromne suprotnosti među njenim narodima i vidimo da i tu stvari nisu baš tako čiste i jasne, bez obzira što je zemlja sa demokratskom tradicijom. Dakle, šta sam ja željela. Ja sam željela da čujem ovdje i možda je to nešto o čemu bi Švajcarska mogla da nas nauči, kako ste uspjeli da izgradite tako dobre odnose i tako snažno međusobno povjerenje među različitim narodima.

Kako ste uspjeli da ta različitost ne bude mjesto suprotstavljanja, nego da bude mjesto koje zaslužuje da se stalnim ragovorima razumijemo. A ako se razumijemo, doći ćemo do dogovora. Dakle, to su problemi s kojima mi se bavimo ovdje, jer u ovom momentu, evo kao što vi vjeovatno ne dolazite često u BiH, ne poznajete, ali evo njegova ekselencija gospodin

ambasador sigurno vidi događaje ovdje da se veoma teško dogovara, da se veoma teško postiže bilo kakav sporazum, da su stalni nasrtaji jednih da to bude BiH po njihovoj mjeri i drugih koji hoće da se i oni tu nešto pitaju. Dakle, to su veliki nesporazumi i trebaće nam još mnogo vremena da se ti nesporazumi poprave.

Eto, hvala vam.

IVO MIRO JOVIĆ

Gospodine Gros, vi ćete odmah odgovor je li?

ANDREAS GROS

Da, mislim da želim spriječiti bilo kakvo nerazumjevanje i smatram da je zbog toga dobro da reagujem odmah na ovo vrlo dobro pitanje ili pitanja. Rekli ste da želite znati što smo mi učinili u Švicarskoj kako bi omogućili ovo povjerenje. To je ono što sam i pokušao da odgovorim, da dam odgovor na to pitanje. Mislim da ne trebate podcijeniti moje znanje o BiH. Mi u Vijeću Evrope govorimo svaka dva mjeseca o BiH i ja sam u Monitoring odboru od samog početka, ... u Nadzornog odbora od samog početka, od kako on počinje. Ja stalno pratim BiH i situaciju BiH. Ja sam i prije 10 godina čak učestvovao na izborima u Banja Luci. Nemojte misliti da sam ja ignorantan, da ne znam ništa o BiH, već baš suprotno, znam dosta toga.

Što je odgovor na vaše pitanje, zbog čega Švicarci vjeruju jedni drugima nego Belgijanci? Upravo zbog toga što smo uveli institucije koje doprinose procesima koji izgrađuju povjerenje jednih u druge, tako što omogućuju diskurs razgovor jednih s drugima. A sada je poenta, vi govorite da to nije moguće u BiH sada. Ja poštujem vaše mišljenje. Međutim, problem je taj da je umjetnost politike i političara da spriječava da bude društvo ustvari tako da kažemo, zatvorenik prošlosti. Morate naravno da budete upoznati sa prošlošću ali ne da budete rob prošlosti, jer je budućnost mislim nešto što je nastavak od prošlosti. Morate nešto promijeniti iako vam je prošlost tako teška, ja smatram da je budućnost prilika. Moj omiljeni filozof je rekao ili bar je ona naglasila da je rođenje svake mlade osobe, svake nove osobe potencijal zaprevazilaženje prošlosti, tako da ne smijemo biti zatočnici prošlosti.

Istovremeno, ja kao historičar znam da morate naučiti kako razmišljati u procesima. Ne možete nešto promijeniti kao što je cap, nešto izmijeniti preko noći samo izmjenom jednog u drugo, već morate otpočeti sa početnim procesima. Morate u svakom trenutku iskoristiti moguću promjenu. Morate uraditi sve što je u vašoj mogućnosti a kako bi dosegli to moguće, morate stalno da razmišljate o tome da ništa nije nemoguće, jer ako znate da ništa nije nemoguće, onda možete učiniti to što je moguće. To je prva tačka.

Ja mislim da nisam dovoljno naglasio to ali sam rekao da je glas ljudi, znate kada sam pokazao ona logika glasanja u dva kruga, recimo u SAD-u jer znate da smo mi naučili dosta ustvari iz lekcija SAD-a. Znači da je to ustvari proces odlučivanja ljudi, od strane ljudi. Kada imate neke odluke, recimo ustavne odluke, odluke o novom Ustavu za BiH, to nije samo većina ljudi ili ustvari većinsko mišljenje koje se broji. Morate sagledati ne samo znači većinski sastav, već i većinski sastav recimo entiteta. Moramo razmotriti i njihov glas, njihovo mišljenje. Znači ne gledamo samo većinu građana unutar zemlje. Ne, većinu i unutar

entiteta i u različitim dijelovima zemlje i td. Možda vas je ovo zbunilo, možda ne mogu koristiti termine koje koristim inače kada govorim o bilo kakvim naučnim temama, jer ih vi možete pogrešno razumjeti. Znači da mi se zovemo u Švicarskoj konfederacija ali mi smo stvarno federacija. U federalizmu kao takvom, mi govorimo o federacijama. Imamo Rusku Federaciju, pa ne znam američku, sve su to federacije. Švicarska je također federacija a u federaciji državno odlučivanje, proces državnog odlučivanja u federaciji mora uvijek poštovati većinu građana ali i većinu federalnih jedinica, tih entiteta. Možda i to je moje pitanje na samom kraju, to je bilo moje pitanje na samom kraju, trebali bi da dodate još entiteta, ne samo da imate tri. Ne bi se trebali zatvoriti unutar te tri zajednice. Možda je to jedna autopijska zamisao, ali mislim da bi to trebali organizirati tako da imate dosta više odentiteta, dva entiteta. Možda RS također ima neke različite podregije.

Tako da bi možda bilo moguće da u budućnosti RS bude podjeljena dalje na tri regije, Federacija BiH još nekoliko, da Sarajevo bude jedna jedinica itd. Mi imamo te kantone koji su naši tradicionalni kantoni. Zbog toga je nama proces bio mnogo lakši. Ali možda možete razmotriti neke moguće dodatne entitete, da dodate ovom tri, ovoj stalnoj podjeli na tri i naravno da državna odluka uvijek mora poštovati većinu. Možda čak morate imati dvotrećinsku većinu recimo u različitim entitetima, kako bi se omogućila reprezentativnost. A zastupljenost u bilo kakvoj federaciji je mnogo više od samo neke većinske zamisli njegovih građana, ali to ne bi trebalo vas priječiti da uključite građane. Zbog toga što recimo građani Ciriha, kada mi smo napravili neku izmjenu ustava, nama je potrebno i većina, znači glasova u zemlji ali i u svakom kantonu. Znači da građani u Cirihi odluče i kažu, mi smo ili za da promjene ustava ili ne. Znači da je odluka opet na građanima. Znači da je to mnogo više od same puke većine mišljenja građana ili glasova građana. Mislim da se 12%, samo se 12 puta desilo da većina glasova u zemlji nije bila ista kao i većine glasova u entitetima, građanskih glasova u entitetima i onda te stvari nisu prošle jer se smatralo da nije to bilo legitimno. Tako da ovdje ukoliko smatrate da većina glasova ovdje recimo bošnjački narod, ukoliko oni preglasavaju srpski narod, to nije dozvoljeno to je jednostavno nešto što se ne smije dozvoliti. Ali kada je nova situacija u potpunosti okarakterizirana nedostatkom povjerenja između zajednica a vi pozovete još građane da donesu odluku, a možda nisam dovoljno to naglasio i proces javnog odlučivanja je proces koji traje po pola godine. Znači mjesecima, danima ljudi razgovaraju jedni s drugima i to ne samo unutar jedne zajednice, oni također gledaju stvari na televiziji, gledaju različite ljude na državnoj televiziji, ljude iz različitih zajednica koji možda imaju iste ideje, možda se ne slažu u vezi istih stvari kao i ljudi u našoj zajednici. Tako ćete izgraditi povjerenje i to je nešto što morate uočiti još danas, da morate stvarno razriješiti taj problem podjele između različitih etničkih pripadnosti, različitih etniciteta. Jer, etnicitet je 100%-tno iz određenih ljudi koji su na moći, ali smatram da je zbog toga vrlo bitno da se ova etnokratija na neki način riješi. Nemojte misliti da ja zagovaram unitarnu državu. Ja mrzim unutarnje države, ja smatram da je to velika greška. Recimo prije 20 godina Francuska je to pokušala da proda, znači i Balkanu i Rumuniji i nekim drugim zemljama, svoj taj francuski sistem koji uopšte tu ne funkcionira. Ili Turskoj prije .. godinu. To je nešto što se uopšte ne može primjeniti na moderna društva koja su stvarno različita. To su društva različitosti. Vi niste unitarno društvo. Unitarnost kao takva je nešto što je potpuno nerazumjevanje stvari.

Druga stvar koju želim naglasiti, u potpunosti se slažem da je to veliki problem. Vaš Ustav je za vas nametnut. Zbog toga od početka govorim da Švicarci ili najveća prilika koju su Švicarci dobili duguju Evropi i to je nešto što oni podržavaju danas, 1848. godine švicarsko društvo je formiralo sopstvenu državu koja nije izgledala kao Francuska. I ta logika je vrlo jasna, da društvo bi trebalo biti u mogućnosti da formuliра sopstveni ustav i niko ne bi trebao imati pravo da na društvo nametne znači društvu, znači da je društvu nametne određeni ustav.

Ali takođe smatram da trebate otpočeti razmišljati o tome kako i na koji način možete početi stvarati svoj ustav koji vam ne bi bio nametnut, jer naravno da postoje različite funkcije kreiranja ustava. Kada ste tri minute kasnije rekli da je na vas nametnut ustav, rekli ste ne postoji jedinstvo što se tiče budućnosti BiH to je ispravno, ali to je i logično. Jedan element kreiranja ustava je da bude demokratski i da ljudi počnu razmatrati koji je uopšte put kojim se oni žele uputiti, gdje žele krenuti, kako žele budućnost. I kada omogućite ljudima da razgovaraju o tim različitim temama, kada taj tzv. stajalište ili gledište je vam nametnuto, onda ljudi ni nemaju gledište, nemaju svoje stajalište. Činjenica da ste vi rekli da vam je ustav nametnut, je isto što i kada kažete ljudi nemaju jedinstveno gledište. Ne, formuliranje ili kreiranje ustava bi nam trebao biti poziv da ljudi počnu razmatrati svoju orijentaciju. To je ono što mi u nauci nazivamo taj faktor orijentiranja, taj proces izgradnje orijentacije. Mi smo u Cirihu napravili novi Ustav zbog toga što je stari ustav izgubio svoju moć orijentiranja ljudi. Nije ih više orijentirao na pravi način. Ovaj novi Ustav je mnogo uvjerljiviji, ima odgovarajući i jezik, odgovarajuću funkciju. Ciriški kanton od samo nekih milion ljudi je 5 godina stvrao svoj ustav jer su ga stalno mijenjali, kako bi zadovoljili gledište, stajalište svojih građana kako bi uzeli njihovo mišljenje o njihovoj mogućoj budućnosti. Znači da je i vaš, i vaš i vaš vaše mišljenje bitno i vaš stav će biti uvažen. I to je jednostavno kada kažete, ja bih željela da naše društvo ima više ili manje zajedničko mišljenje o nekoj budućnosti, to je isto kao da ste rekli potreban nam je novi ustav. I mislim da ste u pravu kada kažete da u BiH moramo razmotriti o tome kada je trenutak i tj. kada postoje određeni potencijal za kreiranje sopstvenog ustava kako bi se riješio problem ovog Ustava koji vam je nametnut.

DUŠANKA MAJKIĆ

Oprostite, samo momenat. U ovom momentu ne postoji ni minimum dogovora oko toga kako bi trebao da izgleda novi Ustav. Dakle sad je najbolje što imamo Dejtonski mirovni sporazum i Ustav kao njegov prilog jer u ovom momentu mi nismo ustanju da se dogovorimo o tom minimumu koji bi mogao da se definiše zajednički život u budućnosti. Dakle, nemamo izbora u ovom momentu nam je taj Ustav jedini, jer drugi nismo u mogućnosti napraviti, sad u ovom momentu.

ANDREAS GROS

Da, i to me ne iznenađuje, nema minimalnog zajedničkog mišljenja zbog toga što ni nema ni minimalne zajedničke diskusije o tome. Prava stvarna dilema jer ja čitam jako puno o visokom predstavniku tzv. visokom predstavniku i tu je stvarna dilema. Visoki predstavnik još uvijek ima previše ovlasti zbog toga što on smatra da društvo nema zajedničkog mišljenja. A zajedničko mišljenje se ne proizvodi zbog toga što visoki

predstavnik uvijek ima posljednju riječ. Njegova je odluka posljednja, tako da BiH još uvijek nije društvo koje uči. I upravo zbog toga mislim, ne znam kada će taj trenutak biti moguć, ali mimo(?) morate pokazati da ste spremni otpočeti zajednički raditi na tome i da međunarodna zajednica vam mora dopustiti da obavljate taj posao, da počnete s tim početkom jer bez otpočinjanja tog procesa, nikad nećete doći do takvih okolnosti, do takvih uvjeta koji će vam omogućiti da funkcionirate bez nekog visokog predstavnika.

IVO MIRO JOVIĆ

Gospodin Džaferović je evo da nastavi.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Hvala ljepo gospodine predsjedavajući, Jović.

Želim da se zahvalim uvaženom gospodinu Andreasu Grosu na ovom izlaganju i predlažem da se ovo izlaganje, pošto je snimljeno izlaganje, podijeli svim zastupnicima oba doma Parlamentarne skupštine BiH dakle i zastupnicima i delegatima, svih njih 57, ne ovim članovima Izborne komisije BiH pošto su oni prisutni ovdje, jer mislim da svi oni koji danas nisu slušali ovo izlaganje, će ostati siromašniji od nas, koji smo slušali. Mi ćemo biti mnogo bogatiji od njih.

Meni su bila rijetka predavanja kao što je ovo, na kojima se jedno praktično pitanje ili možemo kazati praktično pitanje je li, otvorenih ili zatvorenih lista, stranačko ili kandidatsko glasanje da se, dakle gdje se tih nekoliko praktičnih pitanja tako ozbiljno analiziraju i fundiraju na filozofskim psotavkama, dakle počinju od početka. Počinju od izvorišta.

I, ovaj, zaista kada se čovjek malo dublje zagleda u ovo, a trebaće vremena da se sve skupa ovo izanalizira, ja odmah moram da priznam je li, ja ću samo kazati nekoliko, ponoviti nekoliko misli koje su ovdje kazane i na kojima je fundirano sve što je zaključivano nakon toga.

Da Švicarska država nije napravila švicarsko društvo, nego da je švicarsko društvo zapravo napravilo državu. Da pitanje poštivanja različitosti se zapravo najviše ogleda u pomoći i izbjegavanju podjela. Dakle, poštovaćete različitosti, onda ukoliko izbjegavate podjele. Različiti građani se identificiraju sa istim društvom. Obnova povjerenja, diktatori ne vole da ljudi vjeruju jedni drugima, a demokratija voli kada ljudi vjeruju jedni drugima, da je pasivni identitet zapravo naslijeđeni identitet i da se treba okrenuti ili okretati aktivnom identitetu, dakle identitetu koji se gradi.

I sve kad to pogledate i onda dovedete u vezu kako je dakle zaključeno ovdje da demokratski zapravo ono što ide od stranačkog ka glasanju za kandidate, onda ćete naći jednu uzročnu posljedičnu vezu ovih fundamentalnih filozofskih zapravo postavki i ovih praktičnih rješenja. I ja sam to danas vidio kroz ovo izlaganje, ja sam jako zahvalan na tome. I evo priznajem da sam što se znanja tiče, mnogo bogatiji nakon ovog izlaganja i svi oni koji danas nisu ovdje, napravili su ja mislim na svoju štetu, veliku grešku. To je što se mog mišljenja o izlaganju tiče i mog komentara.

Ja ću sada postaviti jedno pitanje, ako ne bude vremena da se odgovara u ovom dijelu, može onda poslje pauze predsjedavajući, zavisi od vas, vi ovo vodite.

Vi ste kazali da je veliki problem BiH etnokratija. Ja se slažem u potpunosti sa vama i slažem se sa svim onim o čemu ste govorili. Ja mislim da se mi u BiH trebamo mnogo više identificirati kao građani ove zemlje, kao pripadnici ove zemlje i naravno izbjeći onu zamku o kojoj je govorila i gospođa Majkić, da se pod tom firmom ili ne znam ni ja kako već ko govori, ne dešava ono o čemu je ovdje bilo govora. Ja mislim da je moguće da se to uradi, dakle da se pod firmom ili formom individualnog i građanskog izbjegne sa jedne strane etnička majorizacija. BiH je multietnička država, mislim to je tako i ja mislim da je to njeno bogatstvo a ne siromaštvo. Ja mislim da je to prednost BiH a ne sukob, ja mislim a ne nedostatak. Ja mislim da je to razlog da BiH bogatija a ne siromašnija.

I sa druge strane, naravno izbeći kroz taj potpuni dakle konsenzus, tzv. diktat ili tiraniju jedne manje grupe, poznati su i takvi sistemi. Dakle, sve je pitanje mjere, pitanje vage, ja mislim da stvar tako treba postaviti. I mislim da ste vi dobrim dijelom dali odgovore na pitanja. Jer, Evropa, Evropa se gradi na principu jedinstva različitosti, izgrađuje se na principu jedinstva različitosti. Imamo to što imamo zajedničko, imamo i različitosti i moramo funkcionirati, dakle neka mjera, neki odnos mora da postoji kako bi sve skupa to funkcioniralo.

A moje pitanje za vas, vi ste ... i vi ste govorili ovdje o etnokrtiji u BiH i ja mislim da ovdje nije samo u pitanju etnokratija, ovdje je dublji problem i mislim da ćemo se mi morati suočiti sa tim. Ovdje je etnoteritorijalni problem. Dakle ovdje je etnokraska teritorijalizacija BiH i to je zapravo ja mislim najveći problem, kako tu stvar prevazići. Ja znam da je sve pitanje procesa, nema naglih rješenja, nema revolucionarnih rješenja. Dakle, sve je pitanje evolucije, sve je pitanje procesa i BiH će sigurno jednoga dana, možda gospođa Majkić i gospodin Ivo Miro Jović i ja nećemo biti živi tada, ali ja sam potpuno ubjeđen da će buduće generacije donijeti ovo. Dakle, za mene tu nema nikakvih dilema. Pitanje je samo kada. Da bi se to što prije desilo, ja želim da vas pitam – šta vi mislite dakle, o ovom etnoteritorijalnom u BiH i šta bi bilo najbolje bar za početak uraditi, kako bi se odabrao pravi put, pravi pravac i ovo prevazišlo?

To je dakle moje pitanje za vas. A u drugom dijelu, ja ću govoriti nešto o presudi Evropskog suda za ljudska prava, imaću i tu nekih komentara i pitanja.

Toliko, hvala vam.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala vam.

Ja imam u planu sada stanku, kafe pauzu. Ukoliko može kraći odgovor za gospodina Džaferovića, ako gospodin Gros može kratko da ga onda saslušamo, kako bi mogli u onaj drugi dio današnjeg rada ući u cjelosti a da ne prenosimo. Evo ja bih vas zamolio ako možete gospodine Gros, kratko.

ANDREAS GROS

Prije svega zahvalan sam da mislite da ovo što sam ja govorio je korisno, premda situacija je takva da ja ne mogu ponuditi odgovore kao neka rješenja. Vrlo je važno da ljudi u svojim glavama imaju projekciju toga kako bi proces u BiH trebao teći u budućnosti i kako bi ste trebali izbjeći ovaj etnoteritorijalni faktor koji je prepreka. I u pravu ste apsolutno kada kažete da jeste taj etnoteritorijalni ili etnoteritorijalizam prepoznat kao prepreka ovde u BiH.

Ljudi su ovdje svjesni da će se to preovladati. Postoje, ako ništa postoje ti brakovi koji razbijaju granice i jedne i druge vrste. Vi ne biste trebali u svemu imati univerzalnost, jer to nije primjenjivo za jednu ovako malu zemlju. Znači, svaki dio zemlje ima svoje specifikume ali ti specifikumi trebaju biti okrenuti da služe svrsi vaše zemlje. I u tom smislu, vi trebate da koncipirate, izgrađujete vaš svakodnevni profesionalni život. Moderna društva, društva koja se još uvijek izgrađuju su prevazišla teritorijalnost, ali ne možete ga zamijeniti unitarizmom. Teritorijalnost ne može biti zamijenjena unitarizmom u svakom slučaju. Znači vi morate davati ovlast najnižim mogućim organizacijskim jedinicama, selima, pa čak i niže od toga. Društvo treba da počiva na komuni, na onoj malo orgnizacijskoj jedinici i administrativno-organizacijskoj jedinici koja zastupa građanina. Kada to budete učinili, kada ovlastite ljude u najmanjim organizacijskim jedinicama da učestvuju u donošenju odluka, u lokalom kontekstu, kada se oni nauče donositi odluke u lokalnom kontekstu, onda ćete polako početi da stavljate u stranu taj teritorijalni faktor, taj teritorijalizam. U situaciji gdje vama sadašnji Ustav jeste nametnu, ali sve dok vi budete zatočenik prošlosti, nećete moći razmišljati o zdravoj budućnosti. Ljudi će jednostavno odlučiti da dignu ruke od svega i napuste sve. U Makedoniji, to sam razgovarao, 150 hiljada Makedonaca, uglavnom predstavnika Albanske manjinske zajednice, koja je tamo manjina su odlučili da napuste Makedoniju i rade kao nelegalni radnici u Evropi u Švicarskoj. Naš ambasador to najbolje zna. Jednostavno ljudi dignu ruke. Siromašni ljudi će jednostavno jednoga dana dići ruke od svega i odlučiti da odu vani. A vama se, to je nešto što vi sasvim sigurno ne želite i trebate vidjeti kako su druge zemlje u njihovoj prošlosti pronašle taj inspirativni izvor za sviju a prevashodno inspirativni i motivirajući faktor za većinu građana, nažalost kažem i za one siromašne, koji u mnogim zemljama u razvoju predstavljaju nažalost, većinu građana koji će to biti motivirajući faktor za njih, da učestvuju u procesu odlučivanja.

IVO MIRO JOVIĆ

Na ovaj način smo priveli kraju prvi dio današnje radionice. Ja želim napomenuti, prije nego što odemo na stanku, da sve ovo o čemu govorimo i u kompletu će biti i predavanja gospodina Grosa prevedeno na naše jezike i biće objavljeno na web stranici Parlamenta BiH, tako da će to biti dostupno svima, i onima koji su u Parlamentu i van.

Evo idemo na kavicu i onda nastavljamo za 20-tak minuta jer bi trebalo popiti kavicu a ukoliko bude zainteresiranih iz sredstava priopćavanja, da možemo koju riječ reći za njih.

/PAUZA/

IVO MIRO JOVIĆ

Ako možemo početi. Kako je lijepo početi drugi dio sastanka u punom sastavu, to se rijetko događa, pa vam i na tom hvala. Mislim da sada imamo jednu drugu sliku gospodine Gros, kad smo imali ovoliko kamera i ovoliko zainteresiranost, tako da neće ostati izgovorene riječi u okviru ove prostorije i samo kod ovih slušatelja, nego zahvaljujem se i ovolikom interesiranju medija koji će sigurno na kvalitetan način formirati javnost o čemu mi danas radimo i ukupnim aktivnostima što ih vodi Veleposlanstvo Švicarske ovdje u BiH, na zadovoljstvo, duboko vjerujem, svih nas građana u ovoj zemlji, a sigurno i ovakvi rezultati pružaju zadovoljstvo i onima koji to nam iniciraju, poglavito veleposlaniku Lenzu.

Kako uvaženi kolega i predsjedatelj Ustavnog povjerenstva Zastupničkog doma po radi drugih obveza treba nas napustiti, ja ću njemu dati sad riječ, gospodinu Džaferoviću, a on će nam se ponovo pridružiti u onom drugom dijelu koji se zove „ručak“.

ŠEFIK DŽAFEROVIĆ

Dakle da bi omogućio drugima da mogu nešto da kažu na ovu temu, ja ću nastojati da budem vrlo kratak i nastaviti tamo gdje sam stao. Dakle ja sam razumio Vaš odgovor na moje postavljeno pitanje i sad ja želim da kažem da nastavim tamo gdje sam izgovorio riječ „evolucija“, gdje sam kazao da je u BiH sve stvar evolutivnog procesa i ja to tako doživljavam, tako to shvatam. Nema revolucionarnih rješenja. Povjerenje se ne može steći revolucijom, nego evolucijom. I kada pogledam naš Ustav samo mislim da malo ili malo previše presporo idemo. I to je naš problem od Dejtona pa na ovamo.

Vi kada pogledate, recimo od Dejtona, mi smo čekali 4 godine da uskladimo entitetske ustave sa Ustavom BiH. Dejton je '95. godine kada je pisan, prepoznao problem. On je radi balansa koriktiviteta, svjesno zanemario individualno i radi mira. I čini mi se kao da su međunarodni posrednici koji su pisali Dejton bili svjesni toga, pa su onda ugradili Evropsku konvenciju u Dejton i stavili je u odnos supremacije spram Dejtonskog Ustava i ukupnog prava.

I ovo što imamo danas, danas smo mi nakon 2000. godine kada je Ustavni sud donio nekoliko odluka kojima je osigurao ravnopravnost svim individuama na cijeloj teritoriji BiH, nakon presude Evropskog suda za ljudska prava, mi smo u poziciji da možemo da kažemo kao što je rekao i Evropski sud za ljudska prava. Nema više opravdanja da se trpi diskriminacija za radi međuetničkog balansa unutra BiH, konstitutivnih naroda. I to je ja mislim osnovna poruka te presude. Mi smo danas u toj situaciji. 2000. godine dakle prvi korak je bio da se svima na cijeloj teritoriji, deklarativno bar osiguraju prava, a od decembra 2009. godine smo u situaciji kada je Evropski sud kazao da jedan od postulata Dejtona, više ne može da funkcioniše, ne može više da izdrži teret vremena. I BiH ulazi u novu fazu. Ali ni ta faza ne može da ide tako što će se praviti revolucija, i to mora da bude evolutivno. I ja u tom kontekstu razumijevam izgradnju i bosanskohercegovačkog društva i bosanskohercegovačke države.

Ja mislim da smo mi sad u fazi, mi imamo i društvo i državu. I ja mislim da trebaju jedno drugom da pomažu. I to bi bio, evo moj komentar, kojeg sam želio da kažem sada, nakon što sam Vam postavio pitanje. Još jedanput Vam se zahvaljujem.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala gospodine Džaferoviću.

Ako ima potrebe za komentar gospodine Gros?

ANDREAS GROS

Znam da ovo pitanje je vezano za to kako implementirati odluku suda. Mislim da je to jedan od zadataka koji vam u stvari stoji i za Izborni zakon. Ja sam čitao izvještaje koje Vijeće Evrope je pripremlilo a ona ima sličnu sugestiju koje bi se lako realiziralo, da recimo situaciju sa romskom zajednicom možete vidjeti koliko je ljudi i vidjeti koliko im je mjesta potrebno. Na taj način toj zajednici možete dati recimo po jedno mjesto i na taj način bi formalno zadovoljili zahtjeve sudske odluke. Međutim ja sam mišljenja da bi mogli uzeti tu odluku kao priliku da dublje krenete u stvari u vidu ili fonu te sudske odluke. Ja sam posljednjih 15 godina radio u Južnom Tirolu, ne znam koliko ste upoznati sa situacijom u Južnom Tirolu, ali to je vrlo loš primjer etničke koegzistencije, suživljenja. Oni postoje na taj način, a da nisu premostili jaz između nijemaca koji govore talijanski i talijana koji govore talijanski jezik, tako da je moj jedan vrlo poznat zeleni političar, predsjednik zelene stranke, koji je nijemac, Južni Tirolac, koji uvijek odbija da zaokruži koja je vaša etnička pripadnost, da li je nijemac, da li je talijan, jer nije želio slijediti tu logiku. On je želio izgraditi jedno Južno Tirolsko društvo, a ne društvo koje bi bilo etnički podijeljeno. I zbog toga je ovo dobar način, to je u stvari alternativa tzv. alternativa Švicarskom načinu, kako se ne treba raditi. Prema tome sukladno s tim možete razmotriti kako da prevaziđete tu etničku podijeljenost, iskoristiti sudsku odluku da to uradite, da ne zadovoljite samo formalnu tu potrebu koju vam je sud naložio da zadovoljite.

Ne znam da li je moguće do sljedećih izbora, ali ovo je mogućnost da do sljedećih izbora jednostavno riješite to ovim jednostavnim rješenjem, ali da u zakonu kažete da je to samo privremeno do sljedećih izbora, a da ćete se nakon sljedećih izbora potruditi da to riješite na bolji način.

Ja bih bio itekako zainteresiran da vam pružim podršku da vas motiviram da budete hrabri, da započnete proces evolucije, jer imate itekako pravo. Ne možete izaći van povijesti kroz revoluciju, već da morate početi proces transformacije. Međutim taj proces mora biti ubrzan koncipiranjem institucija koje će pomoći prilikom ostvarivanja promjena a ne da cementiraju ono staro već da otvaraju, u stvari mogućnost postojanja novog. Sudska odluka bi vam mogla pomoći da idete jedan korak dalje. Ukoliko to ne možete učiniti to za sljedeće izbore, uradite to jednostavno za ove sljedeće izbore, ali ostavite mogućnost da ćete stvari izmijeniti kasnije, da ćete se vratiti na to pitanje i riješiti to na jedan možda temeljniji način.

IVO MIRO JOVIĆ

Idemo dalje.

Tko bi želio se javiti?

Gospodin Stjepan Mikić iz Izbornog povjerenstva BiH.

STJEPAN MIKIĆ

Zahvaljujem se i Vama i predsjedniku Ustavnopravnog povjerenstva Zastupničkog doma, evo koji nas napušta, na pozivu koji ste nam uputili da prisustvujemo ovom izuzetno dobrom skupu. Ja sam drugim riječima presretan što sam čuo ovo izlaganje profesora, odnosno gospodina Grosa i držim da je jedan od rjeđih međunarodnih dužnosnika koji vrlo, vrlo dobro zna situaciju u našoj zemlji i problematiku. Barem sam to, evo na temelju prvog svog slušanja jednog predavanja gospodina Grosa, stekao takav zaključak.

Ja ovdje neću kao što ste vi moje kolege iz Interresorne radne grupe govorili, vi govorite političkim jezikom, ja ću samo par riječi reći sa, eto razine jedne institucije koja ima na neki način izvršnu ulogu u provedbi zakonskih propisa koje nam je Parlament dao u zadaću. I odmah da kažem da pored Izbornog zakona Centralna izborna komisija provodi i Zakon o sukobu interesa i Zakon o finansiranju političkih stranaka što je vrlo rijetko u svijetu, ne samo u Evropskim zemljama nego i u svijetu da jedna, dakle Izborna komisija ima takvu zadaću. Ali nije to tema sad o kojoj bi ja šire govorio, možemo moždanekom drugom prilikom ukoliko profesora Grosa bude zanimalo, pa i podsjetiti našu instituciju. Evo upravo ovih dana zahvaljujući prije svega Parlamentarnoj skupštini BiH, useljavamo u nove prostore jer su podupirali našu ideju i naš zahtjev da nema kvalitetnog rada bez i odgovarajućeg prostora.

Vrlo kratko ću iznijeti jedan komentar i zamoliti i Vas predsjedniče Joviću da ovo izlaganje gospodina Grosa ne bude samo dostavljeno parlamentarcima, da kažem državnog Parlamenta odnosno Parlamentarne skupštine BiH, nego i entitetskim, a dobro bi bilo i svim liderima političkih stranaka i to ne samo parlamentarnih, to je moje mišljenje i moja sugestija.

Želim vrlo kratko reći da je Izborni zakon BiH koji provodimo vrlo kompliciran, složen. A odgovor na to zašto je on takav, slijedi iz činjenice da je i naša država složena. Znači sam Ustav, za koje su evo kolege političari rekli, da on predstavlja samo jedan dio. Jedan od aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma je takođe složen, pa prema tom Ustavu, naravno da su kreirani i zakoni a prije svega Izborni zakon. I ako smijem iznijeti svoje mišljenje, a mislim da je to negdje, možda ne eksplicite rečeno u izlaganju profesora Grosa, da novi Ustav ili nova ustavna rješenja mogu dovesti i do napretka u svakom segmentu u ovoj zemlji, pa evo i u ovom izbornom procesu.

Ako je činjenica da smo mi od 2001. godine kada je Izborni zakon donesen i skoro smo završili 17. po redu izmjene i dopune Izbornog zakona, evo govori u prilog ovog što kažemo o složenosti tog zakona.

Želim naglasiti još nešto, ono što ste također u svom izlaganju i Vi spominjali, o toj demokratičnosti izbornog procesa. On se ogleda i u činjenici, dakle u svim tim našim naporima da smo unapređivali izborni proces, pa između ostalog i na način da poslije one ratne tragedije koja je dosta dugo trajala nažalost na ovim prostorima, imali smo od '96. do 2006. godine tzv. Aktivni proces registriranja građana. Tek je za izbore 2006. godine uvedena pasivna registracija birača odnosno građana BiH, a koliko je ona pridonijela demokratizaciji procesa, ogleda se i u činjenici da smo, recimo na zadnjim izborima po toj aktivnoj registraciji imali negdje biračko tijelo oko 2.300.000,00 birača, nemojte me precizno uzeti za ovu brojku ona je tu negdje, a da smo već nakon, znači uvođenja pasivne registracije, taj broj popeli za 500.000 do 600.000 više, da bi na zadnjim lokalnim izborima 2008. godine ta brojka prešla 3.000.000 birača. Vidite od 2.300.000 na 3.000.000, to je ogroman napredak postignuto u tom dijelu.

Ja osobno, dakle gledajući sve ovo što se kod nas dešava, a imajući u vidu Vi kao profesor i kao povjesničar dobro znate što znači odvijanje procesa u izgradnji nekih institucija da to, za razliku od nečijih očekivanja, nije kratak period i ne treba imati iluzija da se nešto može preko noći uraditi. Ali imajući u vidu i činjenicu da je ne samo društvo u BiH nego i na ovom širem regionalnom prostoru, tek '90. godine uvelo višestranačje, tek '90. A onda smo prošli kroz taj nesretni ratni period. Dobili Ustav takav kakav smo dobili koji je prije svega imao cilj zaustavljanje ratne tragedije, a onda i rješenja neka koja bi pratila razvoj društva u narednom periodu, mislim da je sada vrlo dobro vrijeme uvažavajući i mišljenje zastupnice Majkić da možda ovog trena to nije momenat za izmjenu Ustava ili donošenje novog Ustava, ali tome treba vrlo brzo pristupiti, to je evo mišljenje mene kao člana Centralne izborne komisije kojem je stalo da u jednom uređenom Ustavu imamo onda uređene i druge zakone, a prije svega evo ovaj Izborni zakon.

I ja bih zamolio i Vas predsjedniče Joviću i vas parlamentarce da, naravno uz asistenciju njegove ekscelencije ambasadora Švicarske gospodina Lenza, uvaženog profesora Grosa, angažirate prilikom ovakvih i diskusija i posla na realizaciji nekih promjena, evo da ne kažem od najvećeg akta Ustava pa nadalje. Mislim da bi njegovo iskustvo i poznavanje prilike, mene je oduševio sa ovim poznavanjem prilika, suštine prilika u našoj zemlji. A ja tvrdim da smo mi dosta napredni. Ja sam prije i završio sa tim, prije nekoliko dana boravio službeno u Francuskoj, posjeta naše Centralne izborne komisije, Komisiji koja prati finansiranje političkih stranaka u Francuskoj. Dakle jedan segmenat onog što mi radimo. Prvo jedan impozantan broj članova te komisije. Ali ono što me je na neki način iznenadilo, to je priča gospodina predsjednika da su tek '95. godine faktički uređivali finansiranje političkih stranaka u Francuskoj. Dakle mi koji ovdje znamo što je Francuska i što znači u razvoju demokracije uopće, evo tek '95. godine imaju uređivano uredno zakonski uokvireno finansiranje političkih stranaka. I kad gledamo sad te stvari i ono što sam rekao situaciju u kojoj smo bili itd., mislim da mi smo na dobrom putu ali ovo što treba otkloniti kao zapreke, evo to je na političarima da se dogovore, zato i predlažem predsjedniče Joviću da se ovo izlaganje profesora Grosa distribuiraju i našim političkim liderima.

Ja se zahvaljujem puno, bilo mi je osobito čast i drago da sam slušao ovako dobro predavanje.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala gospodine Mikiću.

Ima li potrebe gospodin Gros nadodati? Ako ima potrebe.

ANDREAS GROS

Da, možda su ovo dvije male stvari. Vi ste zaista znatno, u sred Švicarske, u Francuskoj su '95. uradili i ja sam takođe posmatrao izbore 2002. godine u Francuskoj, bio sam dio tog tima i danas je Francuska zaista kredibilna u tom smislu, a kod nas u Švicarskoj nismo učinili još ništa, mi čak nemamo zakon. U Švicarskoj ne postoji zakon koji propisuje jedno supervizijsko tijelo u tom smislu. Nažalost mi to ne možemo promijeniti jer se u Parlamentu vode borbe još uvijek da se barem to za naredne izbore u 2011. godini učini, međutim perspektive u tom smislu su za sada vrlo loše.

Vi danas imate stranke koje se natječu na izborima u mjesecu oktobru na jesen ove godine sa idejom da bi se Parlament takođe trebao uključiti u raspravu izmjene izrade novog Ustava tako da bi bilo dobro da imamo zakon koji će omogućiti da se izabere tijelo koje će raditi na Ustavu na bolji način nego što je to izabran Parlament. Sa ovakvom jednom projekcijom sam siguran da ćete biti spremni da promijenite trenutni politički diskurs i da krenete sa idejom izrade novog Ustava koji bi trebao biti pitanje za izbornu kampanju gdje ćete također tražiti od građana da razmišljaju o tom novom projektu, a ne da se kreću u okvirima ovog postojećeg rješenja koje sasvim sigurno, to smo svi zaključili, nije dobro.

IVO MIRO JOVIĆ

Još jednom hvala lijepa.

Privodimo pomalo kraju, ja ću se javiti poslednji.

Kolega Koprivica, član Ustavnopravnog povjerenstva. Izvolite.

ZORAN KOPRIVICA

Poštovana gospodo,

Meni je zadovoljstvo biti prisutan na ovakvom jednom sastanku, prije svega želim vas pozdraviti i zahvaliti se na pozivu da prisustvujem ovom skupu. Naravno i ovom prilikom želim se zahvaliti ambasadoru Švajcarske na studijskoj posjeti koju smo prošle godine imali u Vašoj zemlji gdje smo imali zaista priliku upoznati se sa ustavnopravnim sistemom i uređenjem Vaše zemlje kao složene države.

Dakle, kada je riječ o BiH i trenutnom stanju u BiH, odnosno njenom ustavnopravnom uređenju i pričama o ustavnoj reformi i reformi izbornog zakona. BiH kao složena država, Dejtonska tvorevina ima mogućnost jedino kao takva, dakle kao država sastavljena od ravnopravnih entiteta, ravnopravnih naroda, uređena kao složena država u smislu tog Dejtonskog Ustava.

Način na koji se može govoriti o bilo kakvim ustavnim promjenama je upravo onaj na koji je usvojen Amandman broj I na Ustav BiH, a koji se ticalo Brčko Distrikta. Dakle idući postepeno, polako, rješavajući jedno po jedno pitanje, bez priče o bilo kakvom paketu ustavnih promjena, to je jedini način na koji se u BiH može polako postepeno dolaziti do prihvatljivih rješenja za sve narode koji u njoj žive.

Dakle govoriti o ustavnoj reformi u BiH i reformi izbornog sistema, jednostavno je nemoguće kako ste vi maločas rekli da se ne pomene tom prilikom presuda Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Evo sada u komentarima pojavljuju se priče, načini i prijedlozi na koji način se u BiH može doći do usklađivanja ustavnog sistema i Izbornog zakona sa tom presudom. Iz RS, kao što znamo, čuli smo i od gospođe Majkić maloprije u izlaganju, postoji volja da se Izborni zakon i Ustav BiH u potpunosti usklade sa tom presudom. Međutim pojedine političke partije, prije svega iz Federacije BiH, ne prihvataju takav način ustavnih promjena nego insistiraju na paketu ustavnih promjena. Znači na korjenitim ustavnim promjenama, što je jednostavno u ovom trenutku po našem mišljenju u BiH nemoguće, ne prihvatljivo. Ne postoji jednostavno politička atmosfera. BiH kao zemlja u kojoj je bio jedan strašan rat, u kojoj je izgubljeno to međunacionalno povjerenje, u kome je jednostavno u tom dešavanju došlo do gubitka tog povjerenja među narodima, u ovom trenutku se ne može govoriti o korjenitim ustavnim promjenama. Samo promjene koje rješavaju jedno po jedno pitanje, koje postepeno idu u određenom trenutku, kada za to postoji politička volja političkih partija koje participiraju u Parlamentarnoj skupštini BiH, se može rješavati i to je jedini put, dakle postepeno idući od lakših ka težim pitanjima.

Mislim da se presuda Evropskog suda za ljudska prava u tom smislu za kratko vrijeme može implementirati u smislu izmjena u Ustavu BiH odnosno u Izbornom zakonu i o tome postoji opšti politički konsenzus političkih partija koje dolaze iz RS. Svako drugo nametanje bilo kakvih rješenja od strane međunarodne zajednice, OHR-a ili bilo kojih drugih političkih faktora u smislu insistiranja da se za kratko vrijeme dođe do korjenitih ustavnih promjena u BiH, jednostavno nije moguće. I svi oni koji žele dobro narodima koji žive u BiH, jednostavno trebaju shvatiti da je takvo stanje da samo postepeno, polako, jedno po jedno pitanje koje ćemo kompromisno u dogovoru, uvažavajući interese svih naroda u BiH, doći do eventualno prihvatljivih rješenja za sve političke partije, odnosno za sve narode koji žive u BiH.

Ne bih dužio, dakle htio bih samo još na kraju zahvaliti se na pozivu za prisustvo na ovom skupu. Mislim da su razgovori jedini način na koji se može doći do prihvatljivih rješenja, da nikakva nametanja rješenja od strane međunarodne zajednice ili bilo koga od strane predstavnika međunarodne zajednice, prije svega OHR-a. U BiH nisu dobra rješenja, isu prihvatljiva rješenja i ne vode dobrim putevima, ne vode onome što svi narodi u BiH žele, a to je da se konačno stvori jedna složena država, ravnopravnih entiteta, ravnopravnih naroda u kome bi takvu državu svi prihvatili kao svoju i u kojoj bi se osjećali slobodni i sigurni i koja bi imala, naravno evropske perspektive kojima svi težimo.

I na kraju evo gospodine predsjedavajući još jednom želim se zahvaliti i pozdraviti sve prisutne na pozivu za ovaj skup.

IVO MIRO JOVIĆ

Hvala kolega Koprivica.

Nemate što nam dodati?

Raduje me što ćete uzeti sudjelovanje, gospodin Hadžović, također iz Središnjeg izbornog povjerenstva.

VEDRAN HADŽOVIĆ

Gospodine Gros, veliko Vam hvala na Vašem uvodnom izlaganju. Iznijeli ste neke univerzalne principe koji trebaju da važe u cijelom svijetu, pa čini mi se čak kad bi i najrazvijenim zemljama izložili ovo što ste danas ovdje, da bi mnogi bili potaknuti da naprave još dodatne korake kako bi demokratizirali svoju zemlju i unaprijedili i svoj ustavni i izborni sistem. Mislim da je i rasprava koja je slijedila nakon ovoga pokazala veliko odobravanje od najodgovornijih osoba u našoj državi koji rukovode na kraju našim najvišim zakonodavnim tijelom.

Mi imamo problem u BiH, mi smo toga svjesni, ali ste nam Vi proširili vizure pogleda na to. Mislim da je to bilo najkorisnije ono danas što smo čuli, jer u svojoj ovoj zemlji u kojoj se BiH danas nalazi, a govorili smo i o etnicitetima, i o teritorijalnim razgraničenjima, dakle svim tim ograničenjima koja u stvari guše jedan opći interes i onaj osnovni građanski interes, a to je da svaki građanin želi da živi slobodno, da živi na jednom visokom nivou i standarda, i da mu se pruža mogućnost zapošljavanje, izbora posla, da ima kvalitetno školovanje i da bude sretna osoba u ovoj zemlji. Pitanje koliko mi u ovoj zemlji težimo ka tim ciljevima. Mislim da smo zatočenici politike, a automatski i zatočenici Ustava i čak i dijelom izbornog zakonodavstva u BiH. I interesantno je da o mnogim pitanjima o kojima smo se složili i gdje su se stranke složile, prije 10 godina konstatovali da je to problem, nisu ništa napravile da bi otklonile te probleme, da bi približile običnom građaninu instituciju i da on ovu zemlju osjeća kao svoju.

I to što ste Vi uočili u ovom izlaganju je bitno za BiH, ne samo za ovaj skup, i zbog toga čini mi se da stalno provejava ideja dajte to objavite što ste Vi danas rekli na skupu, da se svi upoznaju s tim što ste Vi nama rekli. Dakle jedna pozitivna reakcija što je ohrabrujuće na Vaše izlaganje.

Evo npr. ja sam jedan od ljudi koji su radili Izborni zakon BiH. Tad smo težili da napravimo dobra rješenja i mislim da smo u tome dosta uspjeli. Na kraju, evo posljednji napor za izmjenama određenih krupnih rješenja, demokratskih rješenja, nisu naišla na odobravanje šire javnosti, koja je utcala da parlamentarci odustanu od nekih prijedloga jer je javnost bila protiv 2 – 3 krupna prijedloga. Ne znam, zatvorene lsite, dizanje sa 3 na 5 praga izbornog, ne znam mandat da pripada stranci, tako da su parlamentarci taj ... čuli i korigirali su, što je jedna krupna stvar koju moram da istaknem. Dakle po mom mišljenju, stranke jednostavno su odustale od tih prijedloga imajući u vidu jednu negativnu reakciju javnosti.

Ono što ste rekli da trebamo biti interaktivni tako da građanin ne osjeća instituciju kao svoju, da osjeća da ona brine o njemu i da on ima pravo da kaže slobodno svoje

mišljenje, je vrlo bitno u jednoj demokratskoj zemlji. Malo smo u BiH učinili da približimo građanima institucije. Ja govorim sad naravno svoje osobno mišljenje. Npr. kad su izmjene Izbornog zakona, prvo u radnim grupama učestvuju predstavnici 3 – 4 vladajuće stranke. Nemamo opozicije. A to je pitanje općeg konsenzusa. Sljedeći korak, mogućnost otvaranja javne rasprave u Parlamentu. Nije korištena ni jednom u 17 promjena Izbornog zakona. Da ne govorim da je Izborni zakon čak u nekim zemljama, procedura za donošenje Izbornog zakona je predviđena kao i za Ustav, dvotrećinski. Dakle jedan opći konsezus. Zašto opći konsezus? Zato što je to vrlo bitno pitanje i konstrukcija samog Izbornog zakona može da proizvede određeni izborni rezultat, jer vi znate kako se kroje izborne jedinice, kako se kroji izborni sistem itd., sve to može da utiče u konačnici na rezultat izbora.

Evo šta kod npr. fali u sistemu, a to ste Vi vrlo dobro upozorili na taj problem, to pitanje općeg interesa. Svi rade na definisanju nacionalnog interesa, entitetskog, a malo se radi na općem interesu. I to je problem i ove kuće ovdje. 4 godine, mogu reći male blokade, i stalnog predizborne kampanje koja se osjeti ovdje u Parlamentu, jednostavno blokira traženje rješenja i usvajanje takvih rješenja. Evo ja se divim delegatima u Domu naroda, njih je 15. Kako mogu da urade taj svoj posao, učešće u radu u komisijama koji imaju vrlo bitnu ulogu u proceduri parlamentarnoj jer su oni na kraju predlagači zakona do predstavljanja zemlje. I sjećam se razgovora prije 10 godina da taj broj treba povećati. Svi su se složili oko toga, ali nema izmjene Ustava i svi su se složili da BiH nije funkcionalna država. Pa evo ga 15 godina nakon Dejtona, nemamo promjenu da napravimo funkcionalniju državu. Prema tome uočavaju se problemi ali nema rezultata.

Šta je opći interes? Pa mislim da je to osnovno. Ovaj Parlament BiH treba iznaći prvo opći interes gdje će se svi naći. I sad odbijanje nekog projekta zbog toga što, ne nalaze se kompromisi. Gospođa Majkić je otvoreno rekla što mi se jako dopalo da kaže, mi dovoljno ne razgovaramo, ne otvaramo ovdje pitanje, e onda se to pitanje prebacuje negdje drugo. A ovdje Parlament je taj koji treba da sve to raspravi, a ne vođe stranačkih političkih partija koje, po mom mišljenju, nisu demokratski, ni unutra ni prema vani, u principu govorim. Današnje političke partije nisu demokratske. Samo pođite od toga ko pravi kandidatske liste u političkoj stranci. Da li to članstvo radi?

Šta može izborni sistem, a to je tema i danas između ostalog, zato smo mi ovdje, da napravi da bi bilo bolje. Npr. vi znate da postoje izborni sistemi koji forsiraju umjerene kandidate. Mi to u BiH uopće nismo htjeli da pokušamo da napravimo. Evo ja ću sad reći svoje lično mišljenje, naravno da se većina neće složiti, ali toje moje mišljenje. Ja bih želio da imam pravo da glasam za sve članove Predsjedništva, da imam liste Bošnjaka, Hrvata, Srbina, ostalih. I da je zaokružim one ljude, jer za mene je Predsjedništvo organ koji kolektivno odlučuje i meni je od interese, ja nemam tamo svog predstavnika, ja mogu da budem Bosanac. Ja bih želio da utičem na to ko će biti u Predsjedništvu. I mislim da je to moje građansko pravo, ali koje nije u sadašnjem sistemu, a mislim da bi bilo dobro za BiH. Tad bi imali umjerenije kandidate, kandidate koji bi gledali opći interes i uvažavali interese drugih. Mi to danas nemamo. Samo kažemo, to nije interes bošnjačkog naroda i mi to ne prihvatimo. Odluke nema. Drugi put, nije interes RS. Treći put itd. Dakle nismo napravili sistem koji će reagovati brzo na te situacije, da ne govorim o normalnim, svakodnevnim potrebama građana koje se ne uvažavaju. I sad kad uzmete da mi živimo u jednoj stambenoj

zgradi koja ima više stanova i više spratova, pa naravno da će se morati sjesti, dogovoriti oko odvoza smeća, vodovoda, čišćenja prostorija zajednički.

Kod nas toga dogovora nema i jako nam je to stubište prljvao. Niko ne odvozi smeće i to se gomila i ljudi se guše. I mislim da govorimo danas o evoluciji. To je divno, i ja bih želio i veliki sam pobornik evolucije, ali se plašim da ukoliko budemo u ovakvom zastoju, da će nam se desiti revolucija. Da će nam se desiti revolucija građana nezadovoljnih stanjem u zemlji i neriješavanjem problema. Evo samo pogledajte primjer, oprostite što sam možda duži, sad završavam sa ovim. Primjer presude Suda za ljudska prava u Strazburu, 2002. godine najviši dužnosnici ove države pristupajući Vijeću Evrope potpisali su izjavu da će u roku od 12 mjeseci uskladiti izbornu zakonodavstvo sa Evropskom konvencijom. Imali smo mi Mišljenje Venecijanske komisije s kojom je Parlament upoznat, da Ustav i Izborni zakon nisu u skladu sa Evropskom konvencijom koja je iznad domaćeg zakonodavstva. Aprilski paket je nudio rešenja. Butmirski paket je nudio neka rješenja. Evo nedavno smo imali ovdje raspravu o ustavnim amandmanima i ti amandmani nisu prihvaćeni. Radi se o otklanjanju diskriminatorni normi.

Dakle, svjesni u ovoj državi da imamo nešto diskriminirajuće, mi u ovom periodu evo hajmo početi od 2002. znači u periodu od 8 godina nismo ništa uradili da otklonimo te diskriminirajuće norme. Gdje je tu odgovornost onih, a to je Parlamentarna skupština BiH, moram reći, koja je jedina nadležna za promjenu Ustva i Izbornog zakonodavstva, nije ništa uradila i mi sad imamo situaciju da ćemo na sljedećim izborima koji će se održati evo za jedno sedam mjeseci, imati diskriminirajuće norme i mi u Izornoj komisiji ćemo opet biti u situaciji kada nam se neko, predstavnik nacionalne manjine pojavi kao kandidat na izborima, da ćemo ga odbiti jer to nije u skladu sa Ustavom i Izbornim zakonom. I opet ćemo izazavati jedno nezadovoljstvo ljudi i svijest o neodgovornosti prema rešavanju problema ovaj, mislim da nismo na pravcu onoga gospodine Gros o čemu ste vi govorili, približavanja institucija potrebama prvo običnog čovjeka, pa tek onda potrebama i interesima kolektiviteta iza kojih se mnoge politike kriju i ustvari zadržavaju postojeće stanje kojem ne odgovara, jer ovo društvo traži promjenu, traži reforme, traži približavanje potrebama običnog građanina.

Evo, hvala vam.

IVO MIRO JOVIĆ

Imate potrebu gospodo Majkić? Ako nema da privodimo kraju.

DUŠANKA MAJKIĆ

.. osjećam potrebu da kažem. Kad bi svi ljudi u ovoj zemlji počinjali promjene od sebe, onda bi to bila prava stvar. Dakle, većina ljudi u ovoj zemlji počinje promjene odozgo. Ja mislim da treba odozdo krenuti. Lokalna zajednica, pa onda ne znam šta je sljedeće, kanton, pa entitet, pa država. Dugo se u BiH smatralo da je zaista nepotrebno rješenje kako je Federacija organizovana u 10 kantona koja je besmislena, sa 170 ministarstava, vozača i nismo vidjeli da je ništa u Federaciji učinilo se na tom nivou da se popravi. Zašto? Ko je sprečavao izmjenu Ustava Federacije? To je jedno.

Drugo, zašto nije ispoštovana ustavna obaveza da od 6 ključnih mjesta na nivou Federacije 2 budu srpska, 2 hrvatska, 2 bokšnjačka i da znamo da, bez obzira na odluku i dalje, jedno mjesto je uzurpirano i srbi imaju jedno mjesto manje. Dakle, niko ne priča o tome. Pitanje Hrvata, ja se nadam da će gospodin ngovoriti, gospodin Jović i o tome. Dakle, hoću da vam kažem svi koji ne polaze od promjena koje počinju sa njim samim, ne vjerujem u dobronamjernost tog procesa. Dakle moramo se zamisliti o nama kakvi smo i da bismo odatle mogli da stvaramo zemlju kakva bi bila po mjeri sva tri naroda.

Hvala.

IVO MIRO JOVIĆ

Ponovo krug. Ponovo krug gospodine Gros. Kao da ništa niste pričali. Imate potrebu gospodine Gros, na ovo nešto reći?

ANDREAS GROS

Pa gospodin Hadžović je rekao i mislim da je bio u pravu kada je naglasio da ova diskusija bi trebala biti javna, trebala bi se voditi sa građanima. Naravno, ovo nije kritika na bilo koji način, jer smatram da i parlamentarci mogu govoriti o ovome i bez medija i bez javnosti, oni su slobodne osobe, tada su i otvoreniji i trebali bi se ustvari voditi diskusija ove vrste i sa njima i u javnosti. Mislim da bi bilo divno ukoliko bi Švicarska ambasada recimo sa Fede štichtung fondacijom i nekim drugim fondacijama ukoliko bi oni organizirali javne debate o ovakvim pitanjima i javne diskusije, jer ovo je velika lekcija iz čitave povjesti kada političari se ne osjećaju pod pritiskom od građana, tada baš i nisu hrabri. Uglavnom su političari hrabri samo kada smatraju da građani žele od njih nešto da učine i kada građani jasno pokažu da političari žele nešto da učine, oni to moraju znati kako bi se spriječilo da ne dođe do toga da građani učine političare konzervativnijim nego što već jesu. Tako da mislim da je jednostavno bi bilo vrlo mudro da se građanima predstave ovakve ideje i smatram da bi, mislim da je Konrad adenauer to uradio u Makedoniji, da urade nešto ovako i mislim da su stranke recimo u Njemačkoj jako dobro financirane. Oni imaju čak i temelje, financijske temelje koje švicarske stranke nemaju, tako da mislim da bi fondacije mogle ovdje raditi, zajedno sa Švicarskom ... možda te neke njemačke fondacije koje imaju sredstava, kako bi se vodila ovakva javna diskusija i kako bi političari znali šta građani žele od njih da učine.

IVO MIRO JOVIĆ

Meni ostaje da po malo privodim kraju.

Ja sam bio vrlo demokratičan pa sam omogućio svim sudionicima a kako danas imam mogućnost moderirati ovaj skup, onda ostaje mi na kraju da i ja svoja neka zapažanja i mišljenja iznesem.

Ja moram konstatirati da u BiH jer mi to obično kažemo međunarodna zajednica, znači razni ljudi u raznim ulogama, funkcijama doleže u ovu zemlju, iznose svoja stajališta, mišljenja, promišljanja, prijedloge i ovo danas kada se pogleda stručno a pravno, iskustveno a praktično, iskazano akademski a jednostavno, dosita nema premca. Bojim se da nakon ovog skupa i mi koji smo ovdje, samo ne budemo parcijalno iščitavali šta smo čuli. To onda nije

dboro. Znači treba sagledati puninu ideje osobe i drago mi je što je to moj štim kolega, u smislu zvanja, povjesničari, evo ni ja ni on nismo pravници a evo sudjelujemo u materiji koja je bliska i vezana uz pravo, što je na ovakav način ovo sve skupa prezentirano.

Ja moram reći da desetak godina a i prvi susret sa gospodinom Lencom koji smo imali ne znam, već davno, ukazo sam i govorio, dajte iskustvo Švicarske i Belgije kao zemalja evropskog zapada dugogodišnje demokracije, koje su znale prevazići unutarnje probleme i stvoriti jedan ambijent međusobnog povjerenja i stvoriti zajednice koje su funkcionalne, koje nisu skupe a koje su pravedne. E upravo ova tri obilježja stoje uz BiH, kao nepravednu, nefunkcionalnu i skupu.

Gdje to iščitavamo? U konstatacijama gospodine Gros koje ste izrekli kada ste rekli da je jako važno osigurati zaštitu različitosti a u isto vrijeme izrađivati državnu zajednicu. Oni koji su do sada dolazili obično bi govorili, da, mi se ponosimo što u Evropi ima BiH, .. stoljećima ljudi žive različitih kultura, jezika, tradicija, religija, etničke pripadnosti, ali bi vi trebali sada napraviti neki jedan fini dobri iskorak, stvoriti jednu zajednicu gdje bi bili sad svi jednog jezika, jedne kulture. Još nisam čuo nitko da je predložio i jedne religije. To nisam čuo. E sad, kako naći mjeru upravo u ovoj vašoj konstataciji, da izgrađujemo i zaštitimo različitosti a izgrađujemo i zaštitimo ono što nam je opće zajedničko i opće dobro. Onda ste ključnu stvar takođe rekli, oprostite što ja seciram vaš govor, jeste povjerenje među ljudima. E vidite, ako 15 godina nakon svršetka nesretnog rata, toliko tisuća ljudi mrtvih, i želimo i hoćemo a to smo se i opredjelili jer prva u preambuli našeg Ustava koji jeste darovan i to je nesporno da je darovan, i jeste prihvaćen od relevantnih činbenika u BiH, kaže da svojom voljom, pa pobrojani tri konstitutivna naroda i građani prihvaćaju BiH kao svoju državu. Znači opredjelili se živjeti u BiH.

Međutim, na takav način donesen i stvoren i ponuđen Ustav evo vidimo da krije u sebi i zamke i kršenje ljudskih prava. Znači nisu domaće vlasti donijele Ustav. On je darovan. U dokumentima Dejtonsko Pariškog ugovora kaže da će se poštivati najveći standardi ljudskih prava koje nude konvencije o ljudskim pravima i UN i Evrope, a mi evo na prvom pitanju kada je član Predsjedništva, imamo evidentno po presudi, a to smo znali i prije presude, jer smo u 6. mjesecu u ovoj ovdje dvorani, imali mogućnosti i ponuđenu od strane Suda u Strazburu da se dogovorimo, da ne ide Sud sa svojom konačnom presudom, pa da mi svoju zadaću uradimo svojevóljno. I ja sam bio jedan od osoba koji je rekao ne, ne treba se dogovoriti. Bolje da sud donese jer će nas to natjerati da to uradimo što treba. Da smo se dogovorili, pitanje da li bi to uradili i u kojem vremenu. Jer imam osjećaj da se prekomotno ponašamo kao da raspravljamo o nečemu što ima jako puno vremena. Ova zemlja je iscrpljena, njeni građani i ljudi i narodi su na granici bjede i mi nemamo, svega imamo samo nemamo vremena. Moramo požuriti s tim.

Vidite, imamo jedan primjerice segment u tom izbornom takođe nametnut osim Ustava gdje se krše ljudska prava, imamo primjerice i Statut grada Mostara. Jedini grad u kojem Hrvati čine većinu. Pa imate nametnut statut u kojem je ta većina je diskriminirana. Ovdje nisu manjine diskriminirane, nego većina. Jer ako trebate za jednoga vječnika četiri tisuće glasova od Hrvata, a trebate 2.400 glasova od strane Bošnjaka za istog vječnika. Znači praktički ste dali upravo famoznu formulu koju prvi put sam čuo, to moram priznati, od vas

da netko ima pravo dva put zaokružiti. Pa sam se odmah ponadao kao Hrvat u ovoj BiH da će i nama kao najmanjem narodu dati pravo dva puta da zaokruživamo, da bi se izjednačili s drugima.

Zašto sam malo i želim se i našaliti sa teškom takvom temom. Pa samo prije par dana, mi smo bili svjedoci istupa jednog čovjeka involviranog politički život od prvih dana višestranačje od '90. godine, evo 20 godina je u, takođe čovjek drugi unutar najbrojnije stranke, prije pet dana je imao predavanje i on kaže, znate Hrvati ne mogu imati entitet, a razlog je što bi onda u tom entitetu Srbi i Bošnjaci bili preglasani. Nije li to posredno priznanje da možemo do iznemoglosti u ovoj zemlji preglasavati Hrvate i da to nikog ne briga. naprosto čovjek nije znao što je izgovorio ili je svjesno izgovorio situaciju u kojem sam vidi da ima netko u ovoj zemlji manje vrijedan. Evo žao mi je, ode gospodin Hadžović iz Izbornog povjerenstva, on je govorio o zgradi. Da, to je sigurno. Ali vidite mi imamo zgradu u kojoj su samo dvije sobe a tri obitelji. To je problem. I zar je, zar meni ne ostaje ništa drugo nego da uporno tražim svoju sobu? Ja moram naći u toj zgradi svoju sobu, kao i druga dva naroda, što je već sad imaju. Zašto? Pa da bi zaštitio ne samo interese nego kulturu, tradiciju, nacionalnost. A onda uvaženi gospodine Gros, vi ste spomenuli SPR(?) također jedna i te kakva mogućnost prakticirati neka rješenja koja tamo imaju. Ja vam moram reći Njemačka zajednica SPR-ola daleko je u primjeni ljudskih prava u odnosu na Hrvate BiH. Jer, tom narodu ne brani se imati televiziju a vi znate svi da imaju školski sustav. U Milanu je sveučilište na njemačkom jeziku, često sam u kontaktu s tim ljudima i ne smeta ih da vole svoju Italiju. A znate zašto vole Italiju? Jer znaju da im ne bi ništa bilo bolje u Austriji ili u Švicarskoj u ugovornom dijelu Švicarske.

Što sam htio reći? Ukoliko nađemo modus a vi ste ga Bogu hvala našli, jer ne smeta ništa retoromanskoj zajednicikoja je 0,5% u Švicarskoj, ne osjeća se ona ugroženom, nema nikakve strahove da će joj netko ugroziti njena prava. Ona ljudska, elementarna prava zajednice. Jer je to jednakopravan jezik, kultura i tradicija je neupitna. A ja vam moram reći Hrvatima u BiH je zabranjeno, nije dozvoljeno, nego je zabranjeno jer ako imate svakodnevno od evropske zajednice sve dužnosnike, ne može biti entitet sa Hrvatskom većinom. Znate za što se ja zalažem? Da BiH nema entiteta. Jer, što će meni treći entitet ako ga ne bi imala ta dva druga naroda? Ali ta dva naroda me tjeraju da moram ja imati entitet. Prisiljen sam. Rekao sam vam, kaže mi ćemo biti preglasovani. Odlično, jer u samo u ravnoteženoj situaciji kada ste svjesni da će tamo netko drugi vaš biti preglasan, onda ćete se drugačije ponašati ili u politici rečeno, odnos akcije i reakcije.

Također, ponoviću onu vašu doista, ponijeću je sobom ako ne možete utjecati na svoju sudbinu, vi niste slobodni. Kako omogućiti evo i nacionalnim manjinama, a ja moram naglasiti i jednome narodu, pravo da može utjecati na svoju sudbinu. Ne može. Upravo na prošlim izborima ovakvim Izbornim zakonom, Hrvati nisu mogli izabrati svog člana Predsjedništva, kao narod. Nije upitno je li netko taj Hrvat ili nije, jer ne mora nužno jedan narod birati svog člana Predsjedništva iz tog naroda. Može odabrati naj, onoga ko će mu štiti i braniti interese i tko će doprinositi boljitku i tog naroda i zajednice u cjelini. Ali hrvatski narod jednostavno nije mogao izabrati člana Predsjedništva. A mi imamo sad presudu Suda iz Strazbura, u kojeme znači moramo štiti nacionalne manjine, iako se pozivamo, mi nemamo popisa od '91. i ako se pozivamo na popis iz 1991. godine, Roma je u

BiH bilo 8.100, a 375 Židova. Znači 8.500 ljudi, Strazbur je donio, a to što imate 800 tisuća Hrvata koji ne mogu to ostvariti pravo, interesantno nije. Onda što sa gorkom gorčinom u grlu slušam, evo prije par dana smo imali 12 parlamentaraca iz Evrope i to je Interparlamentarni susret bio predstavnika Parlamenta BiH i EU i u zaključcima je stajalo da treba izgraditi BiH sa više pravde za nacionalne manjine i na osnovu zaštite ljudskih prava. Ja sam tražio da to bude više pravde za narode, nacionalne manjine u skladu sa ljudskim pravima. Pola sata smo ostali da ne može ući riječ u takav zaključak – narod jer u Evropi je to nepozato, što nije točno. Nakon pola sata voditeljica Parlamenta je rekla moglo bi ući ako to ne znači i treći entitet. Moglo bi se napisati jednakopravnost naroda ali je opasno ako bi bio i entitet.

Zašto to ovaj, toliko naglašavam? Naglašavam jednostavno radi ustavnih rješenja koja jesu. I sve dok je tog problema, građani se neće osjećati jednakopravnim, nećemo tu boljku straha od drugih prevazići i moramo to riješiti na najbolji način.

Ja predlažem, a to sam iskustvo iz Švicarske donio, pošto imamo mali Parlament. Evo ja sam u 6 povjerenstava, kolega je u 5, kolegica je dopredsjedatelj u ovoj situaciji ali za par mjeseci opet predsjedateljica Doma, pa ne mogu biti ekspert u dvije struke a ne u 6. A zemlja je na putu primjene evropskog zakonodavstva i približavanja Evropi. I onda da se bavim ovom materijom o kojoj mi govorimo. Zato je moj dio prijedlog i volio bih da razmislite, pa možda drugom zgodom ili pismenom bi možda vaše promišljanje, legalno i legitimno mjesto za promjene Ustava je Parlament. U završnom dijelu našeg postojećeg Ustava stoji da se Ustav može, taj Aneks IV mijenjati uz dogovor političkih predstavnika Hrvata, Srba i Bošnjaka. Pošto Parlament je tako i koncipiran, onda bi on mogao donijeti odluku o ustavotvornom zakonu. Temeljem ustavotvornog zakona, oformila bi se ustavotvorna skupština. S jednom jedinom zadaćom, donošenje Ustava. Je li to godina ili je to dvije ili je to tri, to bi bilo manje važno, a tu ustavotvornu skupštinu morali bi činiti paritetno ljudi po narodima. 25% u odnosu na brojnost jednog naroda da budu predstavnici nacionalnih manjina, jer pri Parlamentu imamo Vijeće nacionalnih manjina. Zatim stručnjaci iz ustavnog prava i nevladin sektor. Odluke bi se nužno morale donositi konsenzusom jer je Ustav u pitanju a brojnost bi bila paritetna. Nikog to ne bi smetalo da taj jedno tijelo radi, raspravlja, riješava i ponudi najkvalitetnije rješenje za budućnost BiH.

Evo u isto vrijeme i moje promišljanje i završna riječ u onom smislu odajući vam i priznanje i zahvalnost za angažman koji ste imali, ponavljam i kao pravnik i kao praktičar i kao stručnjak i doista na ovoj jednoj izuzetnoj involviranosti u probleme BiH a moram vam reći ono što je imala Švicarska 1848. situaciju, mi imamo danas, samo što nemamo izgrađenu svijest koju ste vi imali tad.

ANDREAS GROS

Ja bih vam se želio zahvaliti na ljubaznim riječima i nadam se da je ovo osobno gledajući, početak našeg procesa suradnje i da ćemo imati zaista prigode za daljnje diskusije i daljnju suradnju.

IVO MIRO JOVIĆ

Ako mogu samo da čujete još detalj.

Ja sam već rekao, bojim se iščitavanja vaših misli, vaših poruka, izolirano ja apeliram na sve da u kompletu pogledaju vaše poruke. Vi ste govorili ograđanskom modelu. I tek u drugom dijelu kad ste bili eksplicitni i rekli, to ne znači centralizaciju, to ne znači građansku državu u punini, nego i zaštitu onoga što čovjek jeste i u nacionalnom i religijskom itd. Izgovorili ste nešto što je interesantno, pa ću vam reći. Evo ne bih volio da se razidemo da vam to ne kažem pred kolegama.

Nešto se je desilo u rancuskom dijelu Švicarske. Ukoliko bi se ovdje tako nešto reklo, to bi značilo katastrofu. Da netko svojata ili govori o tome, a vi ste to slobodno izgovorili. Ja zato želim takvu BiH u kojoj ćemo slobodno moći govoriti, da nema tog straha a korisno, kad čovjek izgovori s najboljom namjerom, da on ima pravo izgovoriti.

Još vam jednom hvala, a ja, ja imam obvez ovom cijenjenom skupu podastrijeti i još samo vrlo kratko, 2-3 minute, podastrijeti naš dalji angažman. Znači ovo je početak i prva radionica, a sa ukupnim, to znači jeste ukupan cilj ustavna reforma i reformiranje društvene zajednice BiH. Odradili smo evo jedan segment koji se zove Izborni sustav i njegovo viđenje, a uporno se vraćamo temeljnom zakonu Ustavu u svakom dijelu i uporno iz dana u dan i uvijek smo na tom problemu.

Sljedeća tema koju bih najavio a uz pomoć, ponoviću i po tko zna koji put, pomoć našeg prijatelja njegove ekselencije veleposlanika Linca, iz Švicarske vlade, to je entitetsko glasovanje, ali ka održivoj reformi. Gospođo Majkić, učvrstiti to ali na transparentniji način. Od prilike bi se moglo i tako iščitati i ne sumnjam da nećete, da je izazovna tema. A još više izazovno što jedan ekspert, čovjek koji govori naše jezike a sveučilišta je iz Kenta, to je Florija Biber, da ne bude po pilavu. Ovaj, najavljujem također i treću temu iz ovog paketa, toje – reforma izbornog sustava sa aspektom partijske strategije. Znači reforma izbornog sustava i partijske strategije. Također imamo za predavača također ja moram reći izuzetnog ekperta, imali smo prigode čuti i prvog i Florijana i gospodina Daniela Bokslera sa Sveučilišta iz Ciriha, takođe ne treba nam prevoditelj, čovjek dobro pozna i našu situaciju i imaće što reći i ponuditi. I četvrta radionica, koju, to je lokalna samouprava i reforma Ustava, upravo ovo što je govorio danas gospodin Gros, život čovjeka počiva na lokalnoj zajednici, u njegovom susjedstvu, u općini. I da vidimo koliko duboko mogu reforme Ustave zahvatiti taj segment.

Mi smo u suradnji sa veleposlanikom i uredom Veleposlanstva dogovarali možebitne datume, pa bi to moglo biti 15. i 16. ove dvije radionice,

DUŠANKA MAJKIĆ

Značu druga i treća

IVO MIRO JOVIĆ

Jeste.

DUŠANKA MAJKIĆ
15. i 16. koji?

IVO MIRO JOVIĆ

narednog mjeseca, ožujka, marta... doći, to je možebitni datum, ali ćemo barem 10 dana ranije vam poslati pozive. I imaćemo ovu radionicu 4. možebitno tamo u svibnju i to polovicom 15. i 16. 17. jer mi moramo ranije informirati ljude koji će doputovati samo sa ovom nakanom. Jer gospodin Gros je sinoć doputovao. Ja vjerujem da danas ili sutra se vraća, što je doista naporno, ali evo ko prijatelj je tu. Nadam se i ova gospoda koju najavljujemo da će sa ne manjim žarom doći i predstaviti nam ove teme.

Imate vi gospodine Lenc možda nešto reći?
Izvolite.

DUŠANKA MAJKIĆ

Oprostite samo prije nego što gospodin Lence kaže, imam prijedlog jedan, ako je dozvoljeno.

IVO MIRO JOVIĆ
Recite, kako ne. U mikrofon ako može.

DUŠANKA MAJKIĆ

S obzirom da su veoma značajne teme o kojima se bavimo, s obzirom da smo evo i na samom početku ove sesije danas konstatovali da nam treba mnogo znanja za sve ove procese koji nas čekaju, ja mislim da nije dobro da ovakvi skupovi ostanu zatvoreni u omeđenoj grupi i predlažem vam. Prvo da ovakve sesije budu javne i drugo, da na njima učestvuju pored poziva znači parlamentarcima iz Parlamentarne skupštine BiH, budu pozvani i predstavnici, odnosno parlamenata oba entiteta. Mislim da bi to bilo jako korisno, da se čuje, da svi oni koji utiču na promjene, to čuju. Jer, zasita je neopravdano i da se više nikad ne dogodi da ovakve stvari pričamo u krugu od par ljudi.